

FREEDOM OF THOUGHT.

A POPULAR SCIENTIFIC MONTHLY IN THE LITHUANIAN LANGUAGE.

Mėnesinis Iliustruotas Mokslo ir Literatūros Laikraštis, leidžiamas Bendrovės "Laisvoji Mintis" Scranton, Pa.

Entered as Second Class Matter at the Post Office at Scranton, Pa., under the act of March 3, 1879

No. 48

Scranton, Pa., Balandžio ir Gegužio mėn. 1914 m.

Tomas IV

Editor & Business Manager Dr. J. Szlupas, 1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.

INTALPA.

Lietuvių spaudos atgavimo švente.....	1127—1129
Apšvieta ir Religija. <i>Alfa</i>	1129—1130
Evoliucijos Mokslas Paveiksluose <i>Dennis Hird, M. D.</i>	1131—1136
Šokis Varpinyčioje. <i>L. Bertrand</i>	1136
Mokslas pas Arabus ir šiaip viduramžiuose.....	1137—1140
Ar-gi. <i>Z Vitkauskas</i>	1140—1142
Bibliografija. <i>Alfa</i>	1142—1144
Notre Dame de Paris. <i>Victor Hugo</i>	1144—1146
Sunaikintosios Gerybės. <i>Brieux</i>	1147—1149
Šis bei tas iš Chronikos.....	1149—1150

SKAITYKIT IR PLATINKIT SEKANCIUS RASTUS:

LIETUVIŲ TAUTA SENOVĖJE IR ŠIADIEN, parašė D-ras J. Šliupas. 3 tomai; kožnas po \$1.50, visi 3 tomai.....	\$4.50
LIETUVOS ISTORIJA parašyta Simano Daukan- to 2 tomu	\$3.00
SPĖKA IR MEDEGA — Mokslas apie gamtos įsta- tymus, kaina be apdarų \$1.50 su apdarais	\$2.00
LIETUVOS PASAKOS YVAIRIOS 4 tomai, po \$1.50 vienas, visi 4 tomai.....	\$6.00
BALTRAMIEJAUS NAKTIS istoriška apysaka iš vidurinių amžių, parašė Prosper Merimė, vertė K.Rėk.,.....	75c
INK VIZICIJA arba atpirkimas žmonių nuo šėtono Parašė Kn. V. Dembskis,.....	\$1.25
KANKINTOJAI IR KANKINTINIAI UŽ MOKSLĄ. Kaina.....	\$1.00
IŠ KO KYLA MELAI ir skriaudos žmonijoje? ...	75c
DVYNIAI VAGIŲ, kiekvienas privalo perskatyti šitą Kn. V. Dembskio kningelę.....	25c
TIKRI IR NETIKRI ŠVENTIEJIE, paveikslėlis gyvenimo iš kankintinių ir kankintojų.....	25c
KAIP MASKOLIJA PERŠEKIOJA LIETUVĄ. Pagal "L'Oppression Russe en Lithuanie" pa- piešė Kn. V. Dembskis	10c
KAIP GERIAUSIAI LAIDOTI NUMIRĖLI Pie- šinys d-ro L. Wehlau, iš angliško išguldė kun. V. Dembskis, ...	10c
AR VYSKUPAS VALANČIUS NEBUVO VILJU- GIU LIETUVYSTĖS? papiešė kun. V. Dembskis, ...	15c
UŽMUŠIMAS CARO ALEKSANDRO II, parašė Jonas Gražys, ...	15c
MASKOLIŲ NAGUOSE, tikras atsitikimas, atpa- sakotas d-ro J. Šliupo.....	10c
DIEVO PIKTADĖJYSTĖ, parašė Sabastijonas Faure,.....	10c
POLITIŠKOJI EKONOMIJA, kas ji ir ko mokina Pagal d-rą J. B. Marchlevskį ir kitus parašė V. K. Račkauskas.....	25c
TABAKAS, kaip jis žmonėms kenkia. LIAUKIME RUKĖ!.....	10c
LIETUVIAI AMERIKOJE sutrauka d-ro J. Šliupo kalbos, laikytos 5 dieną Birželio 1910 m. Čika- gos mieste.....	10c
MAŽOJI ARBA PRUSIŠKOJI LIETUVA 19 šimt- metyje, parašė J. Šliupas "Laisvosios Minties" leidinys.	10c
"ROJUS ir PAŽANGA." Prof. M. Dragomanov. Vertė V. K. Račkauskas. Kaina	35c
LAISVOSIOS MINTIES ALBUMAS	50c
Kun. A. Vienožinskis ir jo dainos par. Kl. Jurge- lionis.	10c
PRAŽUVO. vaizdelis, Parašė V. K. Račkauskas. 1911.....	10c

D-RO J. SLIUPO PAVEIKSLAS	10c
IŠGANYMAS VARGDIENIO.....	25c
IMTYNĖS VARGUOLIŲ SU BAGOČIAIS.....	10c
LIETUVIAI AR GERAIŠ KELIAIS ZENGIAME PRIEKYN?.....	15c
VIENAKIS	5c
ADOMAS IR JIEVA.....	5c
KOKS PRIVALO BŪTI VAIKŲ AUGINIMAS, IR AUKLĖJIMAS, parašė Dr. J. Šliupas.....	25c

Perkūpiams duodame gerą nuosimtį.

L AISVOJI M INTIS

1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.

"LAISVOJI MINTIS" LĖŠUOJA:

Amerikoje: metams	\$2.00	Europoj ir kitose šalyse:		
"	pusei metu	\$1 0	Metams :	\$2.50
"	pavienis num.	20c	pusei metu :	\$1.25
			pavienis numeris :	25c

Išsiųsdink
šiandien

Tiktai \$1.00 doleris

Kiekviename lietuviškame name privalo rasti
EDMUNDO STEPONAČIO RAŠTU KNINGA.

Steponaitis buvo vienas iš pirmųjų mūsų jaunujų rašytojų, kurie duoda mums pradžią grynos literatūros sriovei, kuriu visu pirmiausias tikslas jau nebvien žadinimas tautos, visuomenės sąmonės bet ir gaivinimas, tvėrimas pačios dailiosios mūsų raštijos.

Taji dailių poezijos ir prozos rinkini galima gauti tiktai už \$1.00 pas:

AL. STEPONAITIS,
184 Atkins Avenue,
Brooklyn, N. Y.

"LAISVOSIOS MINTIES" KNINGYNE ir visuose kituose kningynuose ir krautuvėse. Reikalaukite visur.

Reikalaujama agentų kiekvienoje Lietuviais apgyventoje vietoje. Uždarbis geras. Klauskit apie sąlygas.

Reikalingas! tekstinis zec-
ris, atsišaukit pas:

Universal Printing Co.

227 Linden Street,

SCRANTON, PA.

LAISVOJI MINTIS

FREEDOM OF THOUGHT.

A POPULAR SCIENTIFIC MONTHLY IN THE LITHUANIAN LANGUAGE.

Mėnesinis Iliustruotas Mokslo ir Literatūros Laikraštis, leidžiamas Bendrovės "Laisvoji Mintis" Scranton, Pa.

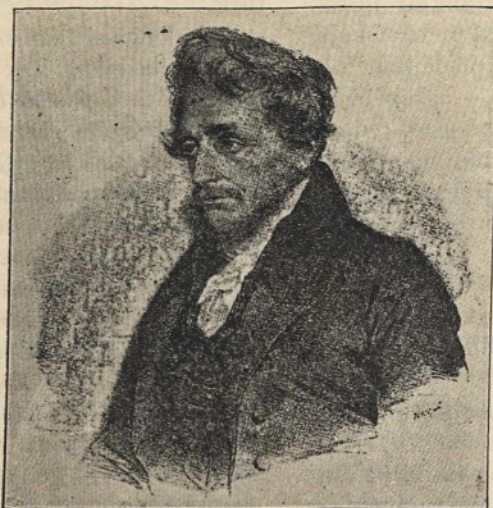
Entered as Second Class Matter at the Post Office at Scranton, Pa., under the act of March 3, 1879

No. 48

Scranton, Pa., Balandžio ir Gegužio mėn. 1914 m.

Tomas IV

Editor & Business Manager Dr. J. Szlupas, 1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.

Joachimas Lelevelis,

Kovotojas už baudžiauninku laisvę ir už religišką apikantą.

Lietuviu spaudos atgavimo švente.

Jaunoji Lietuvių karta šiandien su vargu besupaiso, kaip neseniai dar ir kaip sunkiai mums prisiėjo kovoti, kad atgavus savo spaudą. Turėdami kningas ir laikraščius rankose, ir sėdami iš jų visokias žinias, žmonės nebįspėja, kaip prislėgtais jautėsi Lietuviai, kada netekę buvo dvasiškųjų turtų.

Savo spaudos netekome 1864 m., kada gen. gub. Muravjevas uždraudė spausdinti lietuviškomis raidėmis kningas, ir kada 1865 m. gen. gub. Kaufmanas pražutin pasmerkė ir seniaus spausdintus lietuviškus raštus.

Kiek blogo toks uždraudimas yra mums padaręs, sunku aprašyti, ir gražiai "Liet. Ukininkas" primena, kad "to baisiojo, 40 metų tvėrusio, suvaržymo vaisiai dar ilgai Lietuviams bus jaučiami. Kad šiandien lenkybės ir vargo juroj skęsta Vilniaus gub. Lietuviai, kad valstiečiai nusigėrusiais balsais rėkia: "nenorim mo-

kyklų, nereikia laikraščių", kad šiandien "vadžioja už nosių" mūsų žmones ir koks-nors kuningas klebonas, ir lenkas-dvarininkas, ir žydas-pirklys, ir kitas atėjunas, — tai žinokime, juog visam tam daug kalti yra draudusieji mums per 40 metų šviesties ir susiprasti. Juk šiandien už mus, Lietuvių, negu tik gudų (baltgudžių) gyvenimas bėra vargingesnis. Karčiama ir alus — štai mūsų linksmybė; girtos valstiečių sueigos, kame pardudame savę už degtinę, — štai mūsų parlamentai (duma); susirinkimai, kame ginčijamos ar pirkti šventųjų stovylių, ar vėluvų (karuną), ar mišias užsakyti, kad išnyktų girtuoklybė — štai mūsų mitingai; neatmenam mes ten, kad šventųjų stovylas ar "karunas" per amžius turime, bet jos girtuoklybės neišnaikino, kad čia reikalinga šviesa, galvojimas; kuningų pamokslai, kame keikiami pirmeivių raštai — štai liaudies universitetai... O kas dar blogiau, juog dauguma mūsų nė žinote nežino apie kitoki, blaivesni, protingesni gyvenimą. Vis tie blogumai, vargai — vis tai spaudos uždraudimo vaisiai."

Kaip tai atsiejo, kad Maskolių valdžia galėjo mums spaudą atimti, nors Lietuviai — liaudis mažaj

maište dalyvavo, o neatėmė spaudos Lenkams, kurie maištą prirengė ir gan smarkiai kovėsi? Rasi čion buvo dvejokia priežastis: išlaukinė ir vidujinė, aplinkybės mūsų gyvenimo ir aplinkybės nuo mūsų neprigulinčios.

Maskolijoje, po Napoleono I pralaimėjimų, pakilo Maskolių dvasė ir, ypatingai Karamzin savo historijoje, kaip ir kiti rašytojai ėmė platinti maskolišką, užgrėbiantį patriotizmą. Preis'as jau taip toli nuėjo apie 1840 m., kad tikrino Lietuvių nėsant kaipo atskiros tautos, o ir jų šalis — tai nuo senų senovės Maskolių esanti žemė. Hilferdingas-gi su Mikuckiu padavė projektus, kaip galima greičiaus Lietuvius suartinti su Maskoliais ir galiaus juos į Maskolius paversti. Tad Muravjevui jau buvo takai praminti ir įrankiai nurodyti, kas daryti reikia, ir jis uždraudęs lietuviškąją spaudą ketino laikraštį mums įsteigti, "graždanka" rašytą, "Liaudies Draugą", tik — sako — nesugėbėjęs rasti atsakančio, beje Maskolijai pasidavusio, redaktoriaus. Tad laikraščiu leisti skirtieje piningai (apie 30,000 rbl.) vėliaus suvartoti tapo leidimui visokių "graždanka" spausdintų, kningelių, kurių Lietuviai nepriėmė.

Stebėtis reikia, kad mūsų rašytojai nebuvo pasirupinę dar prieš 1863 m. leidimu liet. laikraščio, kuri tai aplinkybė Muravjevui įkvėpė viltį, juog jo sumanymas pilningai nusisekti turės.

Kad Lietuviai galėjo drąsiai skriaudžiami buti, tam buvo kaltas ir mūsų vidujinis gyvenimas.

Jau nuo Jagėlos laikų, o ypatingai po Liublino unijos, Lietuvos ponai ir kuningija neteko savo nepriklausomumo dvasės, ir ėmė savintiesi lenkiškąją kalbą, kuri juk ir seimuose reikalinga buvo. Iš lengvo pradingo ir patriotizmas širdyse baudponių ir baudkuningių, o jau to prisirišimo prie savo tėvynės jieškoti baudžianinkų eilėse juk butų veltus darbas.

Mokyklų taip kaip ir nebuvo, ypačiai skirtų liaudžiai. Vilniaus jezuitų akadēmija nė pati garsiais mokslinčiais ne atsižymėjo, išskyrus vos keletą kiltesnių galvų, nė-gi jaunuomenę auklėjo šalies ir gyvenimo reikalais rupintiesi: viskas krepiama buvo religijos link! Romos interesai buvo svarbesni už šalies gerovę. Galiaus Vilniaus universitatėje susispietė geresnės jiegos, bet tos ne lietuvybėn smilo, tik plėtojo lenkiškąją dvasę ir kultūrą; tuomet tai Vilnius pastojo tikru lenkybės centru Lietuvoje. Darbai Poškaus, Daukanto, Valančiaus, Ivinsko, ir kitų — tai tik rieškutės grūdų lietuviškųjų prieš aruodus lenkiškos sėklos, barstomos visom pusėm iš Vilniaus. Lenkų tad mokslas ir literatūra augo ir tarpo, o Lietuvių tvėryba vos tik gyvasties ženklus terodė.

Nėsant liet. patriotizmo, nė liet. mokyklų, nė liet. literatūros, Muravjevui iš tiesų ne chimera išrodė atvertimas Lietuvių į maskoliją ir caroslaviją. Bet jis apsvylė. Lietuviškoji liaudis, tamsybėje dvasės sken-

dėdama, nekeitė Maskolių "graždankos" ir tarė ją esant kaip ir įžanga į pravoslaviją. Negelbėjo nė pasigyrimai išliuosavimo nuo baudžiamos: liaudis matė, kad gavo mažesnę dalį, ir tai prastesnės žemės, už kurią dar reikėjo bėgyje 49 metų mokėti "išsipirkimo mokesčių"; tad čion nebuta jokios caro malonės! Prieg tam atsidarė durys gimnazijose ukininkų vaikams, kurie įgyję šviesą permatė valdžios siekinius, ir mielai pasie-mė gelbėti liaudžiai jos pasyviame kovoje.

Tuomi laiku ir vysk. Valančius leidė kurstančius tikėjime raštus ir, kiek galėdamas, didino liaudyje fanatizmą; jis rado sau pagelbininkus tarpe kuningų, ir tad mūsų šalyje ėmė platintiėsi slapta religiška literatūra.

P. Vileišis Peterburge rupinosi per cenzurą pervaryti keletą raštų, kas jam iš pradžių dėlei cenzūros neapsižiurėjimo pasisekė. Kazaniuje spausdino universitatė Juškevyčių veikalus. Cenzuron plaukė rankraščių pluokštai; tik kad grįžtų su prierasu: "spausdinti leista tik maskoliškomis raidėmis." Moskvoje stengėmės su profesorių pagelba įsteigti Lietuvių Philologijos Draugiją, kurios šakas ketinome Lietuvoje atidaryti; žinoma, darbas nepavyko, ir dar profesoriai Korš, Fortunatov ir Miller gavo valdžios pabarimą (vygovor) už Lietuvių budinimą ir kėlimą į politišką akciją.

Neuvo kitos išeigos, prisiėjo kreipties užrubežin, kad įsteigus laikraštį ir su jo pagelba užmezgus ryšius tarp liet. inteligentijos. Tatai įvyko 1883 m. ir Tilžėje išėjo "Aušra". Rods tai buvo silpnas laikraštis, bet jo vertybė rymo tame, kad intelegentija mūsų ėmė atbusti, susižinoti ir labiaus bruzdėti. Nelikus "Aušros", veikiai atsirado daugiau laikraščių: "Varpas", "Šviesa", "Apžvalga", "Tėvynės Sargas" ir t. t. Parubežyje tapo įsteigtos vietos, iš kur kningos ir laikraščiai slapta buvo per rubežių gabenami. Ir radosi žmonių su pasišventimu. Man ding, Baltasai Arelis, Antanavyčius, Mikolainis ir k. užsipelnę yra minėtiną vardą kaipo kningų nešikai... Kiti vėl nuo parubežės gilyn į šalį gabeno raštus ir ten juos skleidė tarpžmoniais. Tai buvo tautos darbas. Raštus rašė ir spausdino inteligentai ir kuningai, gabeno juos per rubežių kontrabandininkai, o visur platino ukininkai ir bernai ar grintelninkai.

Išgujimas iš tėvynės buvo priežasčia išleidimo laikraščių ir Amerikoje. Po "Liet. Balso" išdygo "Vienybė Lietuvninkų", vėliaus "Saulė"; kuomi tolyn, tuomi daugiau priviso čion laikraščių, kurių keli yra mirę, bet dauguma gyvuoja.

Prasidėjo vyriausybės priekabės. Kratos, pininginės baudos, kalėjimas, ir net išgujimas gilyn į Maskoliją ar Siberiją tapo kasdieniniu atsitikimu. Anot Liet. Uk. "skaitlius konfiskuojamų Lietuvių kningų augo pašokėdamas; juo arčiau 1904 m., tuo sparčiau įtempia savo jiegas viena ir kita pusė: 1891—93 m. tik pasienio muitynėse atimta 37,718 Lietuvių kningų, nuo 1894 ligi

1896 m. atimta 40,335 kningų, nuo 1897 ligi 1899 m. — 39,024 kningų, nuo 1900 ligi 1902 m. 56,182 kningų“.

Netruko net stambesnių polytiškų bylų kaip Didėjėje Lietuvoje, taip Mažojoje Prusų Lietuvoje. Bet apie tai plačiau mes pašnekėsime neužilgo studijoje, pašvęstoje tai ilgmetinei kovai.

Galiaus vyriausybė pamatė savo silpnybę. Nežiurint į visokias kliutis ir persekiojimus, išauklėjamą išdavikų ir šnipų, ir sunkias pabaudas, kningos ir laikraščiai plito, o augo ir visuomenės pasipiktinimas. Tad gen. gub. Sviatopolk Mirskij rekomendavo carui gražinti spaudą Lietuviams, jeigu nori, kad ta „rami“ ir kantri tauta nepareitų į pamišimą prieš caro valdžią, ir balandžio 24 d. (gegužio 7 d.) 1904 m. buvo išleistas senato įsakymas, kuriuo Lietuvių spaudos drausmė tapo panaikinta. Tad mūsų tautos vargai ir kančios ir pasišventimas nenuėjo su vėju. Maža tauta pergalėjo cariškąjį milžiną! O, kokis tai pamokymas mums vargšams... Vienybėje — kokio didelė galybė!

Ne be to, kad ir Maskolių spaudoje nebutų laiks nuo laiko tapę paminėti mūsų vargai. Vis-gi Maskolių spauda, pati varžoma, daug Lietuviams negelbėjo. Dar mažiaus pagelbos davė Vokiečių spauda, o jau Lenkų pressa tyčiojosi, bjaurojo mus skriaudžiamus ir varginamus, apšaukdama carberniais, separatistais, parsidavėliais ir t.t. Neužmirš, amžinai neužmirš Lietuviai taip nelemto elgimosi tų, kurie drįsta vadintis mūsų „broliais“.

Lieka dar mums žvilgterti aplink savę ir pasiklausti, ar mes, Lietuviai, į tą trumpą laikmetį mokėjome naudotis iškovotais vaisiais, beje savo spauda?

Atsakymu tegul buna kelios dešimtys laikraščių ir daugybės kningų, einančių šiandien Didėjėje Lietuvoje, Prusuose, Anglijoje ir Amerikoje. Pažvelgkite į išbujojimą visokių draugijų: ekonomiškų, pašėlpinių, teatralinių, dainininkiškų, bankinių, net Dailės ir Mokslo Draugijų, ir apšvietos draugijų... Į taip trumpą laiką jokia kita tauta tiek darbų nėra atlikusi. Ir kas šiandien galėtų pasakyti, kaip toli būtų Lietuviai apšvietoje nužengę, jeigu bėgyje 40 metų nebutų jiems buvę kojos ir rankos ir mintys supančiotos?!

Žinoma, šiandien atsiliepia mūsų gyvenime tas ilgas pančiojimas iš visų atžvilgių. Ažuot normaliu keliu plėtotiesi, mes šuoliais bėgame, ir besiskubindami padarome daug klaidų. Ažuot plačios apikantos, kokią pažinojo Lietuvos Didieji Kunigaikščiai net viduramžiuose, mes persiėmę esame fanatizmu. Nuo klerikalų neatsilieka socialistai; ir vieni ir kiti užima pozicijas, kurios nevertos yra išgriaužto kiaušinio: ypatų kandžiojimai ir tešimai, niekinimas pažangos ar tautiško idėalo, šalinimasi nuo laisvos ar bent autonomiškos Lietuvos, bjaurojimas tautybės...

Mes neabejojame, kad Lietuviai susipras. Kaip seniaus kovojome pas Grunvaldą už tautos išganymą,

kaip gynėme Rusus nuo Mongolų įtekmės, kaip Lenkams suteikėme polytikos vadus ir pakėlėme jų literatūrą, taip dabar mūsų užduotimi esti pakylėti savo varguoli iš prietarų ir dvasės nuskurdimo, padirbėti, kad nauja pasaulėžvalga liaudyje isiviešpatautų, pasirupinti, kad laisvė polytiška, protiška ir doriška pas mus įvyktų... Ar mes liksime prie Maskolijos ar Vokietijos, ar savistovumą igysime ir tapsime kulturinga tauta, su centru Vilniuje ar Rygoje, priguli nuo mūsų darbštumo ir pasišventimo. Vis-gi mes senesniejie širdyje turime džiaugsmą: padarėme, ką galėjome; tegul mūsų vargų vaisiais bent moka naudotiesi jaunoji gentkartė; tegul bent mūsų pasišventimą nemindžioja, neapdrabsto purvais, paniekos tulžimi, o Lietuvių tauta susilauks šviesesnės ateities ir per skausmus ateis vėl į garbę, kokia džiaugėsi viduramžiuose!

Apšvieta ir Religija.

Pastaruoju laiku vis daugiau ir daugiau laikraščiuose kalbama apie laisvamnybę, apie Dr.Šliupą ir aplamai laisvamanius. Klerikalai išsijuošę stengiasi visokiais budais degreduoti ir pažeminti laisvamanybę. Romos katalikų moksleinių organėlis nebeliuosas nuo laisvamanių garbinimo. Į tuos vaikiškus spėliojimus, į tą visą vaikesofiją juk neverta rimtai atsakinėti, nes tie jauni seminarijų ir vienuolynų viščiukai daugiau vaduojas jausmais, rėkavimu, negu tikrais faktais. Bet tai neviskas.

Chicagos kunigų organas smarkiai laisvamanius atakuoja. Mat, to laikraščio neprityrę vedėjai nusprendė visus laisvamanius sukišti ožio ragan ir išdanginti juos ten, kur pipirai auga.

Vieną kartą jie kalba, jog be Dievo nėra kultūros. Kitą kartą vėl užtraukia dainelę apie laisvamanybę ir josios tikslą. Tai vėl retkarčiais duoda pamokslus Šliupui ir parparodinėja, kad jo nuveikti darbai, jo visas lietuvių kultūrinimas, tai girdi, tik muilo burbulas esąs.

Ir kad jau tuo jie užsiganėdintų, bet kur tau. Vis eina tolyn. Vis išranda naujus šmeižtus, kuriais dailina Šliupo ypatą. Galop, na, ar žinote ką padarė? Štai, pastatė Dr. Šliupą šale Kutrų ir kitų šiaudinių bei nepadorių amatų užsiimančių ypatų. „Tėvynė“ tam pasipriešino ir net drąsiai subarė šmeižikus. Bet tuo viskas neužsibaigė. Kriksčioniška dora apsišarvavę žmoneliai štai galop prabyla tame pačiame kunigų organe „apie Šliupą ir laisvamanybę.“

Šliupas nereikalauja jokių apgynimų, tad ir nemana čia jo ypatą ginti nuo neteisingų užpuolikų. Vienok manau, kad gerb. Daktaras ant manęs nerustaus, kad jo vardą čia taip tankiai kartoju.

Štraipsnio autorius, p. Purėnas, neradęs jokio priekabio prie Dr. Šliupo šeiminio gyvenimo, tad jis ir sako: "Nesvarbus čia jo ypatingas gyvenimas," nes, girdi, jis "pačios visuomenės nepaliečia."

Vienok svarbus mums yra kuningų ypatingas gyvenimas. Jis nušviečia visą kuningų dorą ir jų niekšiškus tikslus. Svarbu čia tai pažymėti, kad linksmas ir palaidus tulų kuningų gyvenimas atvėrė dievuotų lietuvių akis ir daugiau jų pavertė laisvamaniais, negu pats Dr. Šliupas. O gal jus to nežinote, gal reikalausite faktų? Nesunku jie surasti. Pažvelgkime kad ir į "Chicagos lietuvių istorijos" lapus. Ir kas čia? — Vis tai dvasiško tėvelio darbeliai, tai dorą skelbenčio žmogaus pasielgimai! O kur Juodiškių, Beržinskių, ir kitų konfratų linksmus darbeliai? Mat, jūs, krikščioniškos doros platintojai, visa tai užmiršote, mes-gi negalime to išleisti iš atminties.

Šiandien ir-gi matome negeresnius kuningų pasielgimus. Vienas parapijoj užsibaigė triukšmas, klausyk, ir vėl kunigas skandalą sukėlė. Klebonijos jau tik nebeliusos nuo "dorų" ir "moralijų" tėvelių pasielgimų. Rods toki ponai jau tik turėtų tylėti ir ausis suglaudę sėdėti. Žmones doros mokyti ir išrodinėti laisvamanių nedorybes, — tai ne jų amatas, nes patįs doriškai lig ausių nustumę.

Toliau dar įdomesnių žinių minėtame straipsnyje atrandame. Ve, ką dar mums papasakoja straipsnio autorius.

"Pažįstame Šliupą ne vien, kaipo autorių "Lietuvių Tautos", bet taip pat, kaipo patiekusį tokių niekam gero, apart blogo, nenešančių kning palaikių, kaip "Nežinomas Kristaus Gyvenimas," "Tikyba, ar Mokslas" ir t. t."

Toliau klausia:

"Ko norėta panašių raštų platinimu atsiekti? Švieti lietuvius, ar laisvamanybę platinti?"

Štai pats autorius ir atsako.

"Tikslas to viso tebuvo laisvamanybė, toji laisvamanybė, kuri teorijoje logikos žvilgsniu yra absurdas, o praktikoje visuomenei teikia nuodus."

Ak, kaip puikiai moka laisvamanybę kritikuoti! Vienok nereikia eiti į desperaciją. Pirmiau-gi pažvelgkime, kokius raštus kunigai platina, ir kokiais veikalais lietuvius švietė ir tebešviečia.

O-gi štai kokių "perlų" pas juos atrandame. "Širdis žmogaus prilyginta bažnyčiai Dievo, arba lizdui piktų dvasių." Čia tai net paveikslais parodo, kokių ne labųjų apsigyvena žmogaus širdyje. Šie visi paveikslai yra taip sutaikyti, idant amžinai pergazdyti bemokslų lietuvių. O-gi "Garsas apie baisybę dienos sudo" kuo geresnis? Ir štai užbaigiu šią pasakaitę klasiškais kunigų veikalais, "Kaip nuspakajinti sumeniją?" ir "Pekla."

Tokiais tai veikalais kunigija kulturino, švietė

lietuvius per penkis šimtus metų. Tais pačiais "raštais" jie ir dabar nori juos "mokyti." Gi laisvamaniai pradėjo kvatoti iš tokių jų pasakų, apie "sumenijas," "dušių" kančias, išsvajotą peklą ir neėsančius velnius. Laisvamaniai išbudino žmones, atvėrė jų akis ir parodė, kad kunigija juos "švietė" per šimtmečius, bet toji "apšvieta", toji ypatinga kunigų "kultura" jų nekiek nepatobulino. Vientik prietaruosna ir metafiziškų svajonių jurėn juos nuskandino. Kunigija ir nudien stengiasi laikyti liaudį burtų sukuryje, vienok to neįstengs padaryti, nes tikros apšvietos platintojai, laisvos minties skleidėjai vis daugiau ir daugiau ištraukia žmonių iš prietarų ir pastato juos ant teisybės kelio.

Kunigai sako, kad Dr. Šliupo kningelė "Tikyba ar mokslas," kur yra gvildenama tikėjimas, mokslas ir politika bei sociologija, žmonėms blėdį daranti, vienok jų niekuo nepamatuoti "Garsai" ir "Peklos" nedaro žmonėms jokios blėdies. Jau berods ir iš to aišku, kokią apšvietą kunigai tarp žmonių platina. Dar žodelį antrą primesiu ir apie patį lietuviškumą.

Pirmon vieton mūsų kunigai tikri ignorantai. Ne tik kad jie nėra aplamai apsišvietę, bet ir lietuvių kalbą retai kuris atsakančiai vartoja. Vienas dzukiškai, kitas žemaitiškai, trečias augštaitiškai, o kiti dar kaip ten kitaip savo "pamokslus" pasakoja susirinkusiems. Kad kunigai nepažįsta lietuvių kalbos, tas visiems yra žinoma ir nėra ko apie tai daug kalbėti. Nors trumpai pažvelgkime į jų literatūrą. Apleidus visas kitas "Peklos kančias," "Dievo sudas," "Sumnenijos suraminimus," pažvelgkime į pačią maldakningę.

Tikite, ar ne, bet tiesiog stebuklai! Paimkime į rankas jaunuomenei skiriamą nedidelę maldų kningelę "Breviorėlį". Čia ant pirmo puslapio sako, kad "po grieku smertelnu nevalia, nė pridėti, nė atimti, nė permaintyti jokio žodžio"! Pačiame-gi tekste tokių barbarizmų, kaip "syla," "žyvatas," "čystata," "sudas," "smertis," "pagonas," etc, etc. knibždėte knibžda. Dabar bus aiškesnis ir neabejotinas kuningų "kulturingumas."

Ir kas čia, kad neabsurdas? Kunigai, tokiu savo nekulturingumu, tokiu žemu išsilavinimu tiesiog platina tarp lietuvių barbarizmo nuodus. Nuo jų lietuviai turi kaip nors apsivalyti, nes jie darto turiningą lietuvių kalbą, o podraug ir kultūrą.

Toki tai "mokslininkai" kritikuoja laisvamanius. Jie stengiasi įkalbėti žmonėms laisvamanių nedorumą, kuomet patįs buvo ir yra baisiausi nedorėliai. Jie kaltina laisvamanius, kad pastarieji nesilaiko tikro mokslo, bet patįs vien tik burtais ir pasakomis tesidengia. Jie bara laisvamanius už nekulturingumą, bet patįs ne tik kad yra neapsišvietę, aklos vištos, bet dar ir lietuvių kalbą besąžiningai darto. Laisvamaniai tokios jų kultūros nepripažįsta.

Alfa.

DENNIS HIRD, M. D.

Evoliucijos Mokslas Paveiksluose.

VI.

Paviršutinė apibrieža evoliucijos įstatymų.

Iki šiolei taip mažai, kaip galima, tebuvo šnekėta apie evoliucijos įstatymus. Astronomijoje mes matėme, kad pasauliai plėtojosi, ir dar tebesiplėtoja, susitirštinant lengviausioms, kokias žinome, dujų substancijoms. Mes žinome, kaip saulės ir mėnuliai pasidaro.

Pareidami arčiaus namų, ir atkreipdami atydą į savo pačių mažą pasaulį, mes matėme, kad viršutinė pluta žemės tapo palengva suformuota, sluogsnis ant sluogsnio, po to, kaip ji ganėtinai atvėso, kad galėtų turėti kietą kiautą ar apvalkalą aplinkui savęs. Tuose uolynų sluogsnuose mes išskaitome gyvasties pasaką. Pradėdami nuo žemiausių gilumų sluogsnuotųjų uolynų, mes radome palaikus gyvunų, bet ne tos pačios rūšies kaip gyvunai, kuriuos matome aplinkui savę. Fosyliai anų ankstybų gadynių pasako istoriją veislių, kurios yra dingusios. Pareidami arčiaus dabartinio paviršio žemės, ir todėl arčiaus dabartinių laikų, su pagelba rastų fosylių, mes išvystame atmainą, padarytą milijonais metų. Lyginai kaip žemiausieji uolynai parodo mums liekanas gyvunų nepanėšinčių į tuos, kuriuos dabar matome, taip uolynai arčiaus paviršio parodo mums gyvunus labiau panėšinčius į gyvunus mūsų pačių laikmečio; iki galiaus, viršutiniausiuose uolynuose, mes randame kelete atsitikimų, kad gyvunai keletos tukstantmečių atgalios taip labai panėšėjo į gyvunus kuriuos dabar matome, kad juos galima sueiliuoti tosna pačiosna grupėsna.

Na gi, to pats per savę, gal but, neužtenka atrodymui evoliucijos. Bet visgi tatai parodo, kad atmainos iš ankstybiausiųjų gyvunų į gyvunus mūsų pačių laiko tai esti laipsniškos atmainos, ir kad jos esti susijungiančios atmainos. Tai taip gi atrodo be jokios abejonės, kad prastos, menkutės formos atsirado pirma svieto istorijoje; ir kad, lyginai kaip dviratis nesustojo nesigerinęs, taip žemosios formos gyvunų išmirė ir užleidė vietą geresnėms formoms, kurios buvo kilusios iš anų lėtomis atmainomis prielankiose linkmėse. Išmirimas ar išgaišimas taip daugelio gyvunų grupių yra, gal but, įdomiausia pamoka, kurią suteikia mums uolynai.

Toliaus, mes matėme, prisižiurdami gyviems gyvunams, kad, jeigu pradėsime nuo mažų tvarinių, kurie esti tiktai viena celle drebuliuotos medegos, mes juos galime augštyn atsekti iki žmogui, ne vienu šuoliu, bet daugeliu žingsnių. Mes esame matę, kad nėra tvirtos linijos tarpe visų grupių, bet atsitinka gyvunai, ku-

rie iš dalies panėši į grupes žemiaus jų ir iš dalies į grupes augščiau jų.

Nugis, mes matėme, kad abudu — pianas ir šautuvas — išsiplėtojo iš seidoko (šaujamojo lanko) ir vilyčios. Tuli dėsniiai, sulyg kurių pianas ir šautuvas yra sustatyti, randasi seidoke ir vilyčioje; bet jie yra šiek tiek sumaišyti ir neišplėtoti. Seidokas ir vilyčia toje prasmėje yra "generalizuoti"; bet po daugelio metų pagerinimų ir prasimanymų, dviejose visai atskirose linijose — vienoj dėl muzikos, kitoj dėl užmušinėjimų — mes išvystame du prietaisu taip nepanėšiu, kad šimtas metų atgalios gal but niekam neatėjo į omenį, kad jiedu parėję butų iš to paties daigto. Na gi, jeigu tas atsitiko keliuose metuose, žinomuose istorijoje, kas gi negalėjo įvykti evoliucijoje gyvų daigtų milijonuose metų?

Mėgindami apglėbti didžius evoliucijos principus, mes galime užimti du priešingu žvilgsniu. Mes galime pažvelgti į smulkius, žemus gyvunus, ir pažiūrėti, kokia yra arčiausioji grupė augščiau jų, pažymėdami jų bendrus dalykus, o taipgi naujus dalykus augštesnėje grupėje. Taip mes pasidarome kopėčias, ir laiptas po laipto mes prilipame prie civilizuoto žmogaus.

Iš kitos pusės, mes galime paimti geriausiai išplėtotą žmogų, kurį žinome, ir prisižiūrėti jo stangioms kuno dalims ir atsekti jas atgal iki jų kilmei. Pvd., nugarkaulis yra bendras žmogiškajai veislei; bet mes žinome, kad buvo laikas, kada joks gyvunas neturėjo nugarkaulio. To gi dėlei, kur tik mes užtinkame tą nugarkaulį, mes randame bendrą struktūrą labai plačios šeimos, ir žinome esant labai tikėtina, kad tie visi nugarkauliuoti gyvunai kilę yra iš tos pačios prabočių grupės.

Arba, vėl, paimkime penkis pirštus, keturias galunes, smagenis, ir daugelį kitų struktūrų. Mes žinome, kad buvo gyvunai, ir dabar tokie gyvena, kurie šitų struktūrų neturėjo; ir, kada išgirstame, kaip jos tapo įgytos, mes susekame žemuosius prabočius augštesniųjų gyvunų.

Iš daugelio įvairių, kurios atsitinka jaunuose gyvunuose, tulos pranyksta drauge su pačiais jaunikliais; bet kitos įvairybės, jeigu esti pagelbingos kovoje už gyvastį, netik atneša naudą jaunikliams, bet perdaviamos esti jų ainiams; ir su laiku jos labai išsiplėtoja ir nusistovi, iki, bėgyje amžių, du buriu gyvunų, kurie kilę buvo iš tos pat grupės, besiplėtodami dviem įvairiom linijom, pasidaro taip skirtingu nuo vienas kito kaip pianai nuo šautuvų.

Visi, kurie nori suprasti evoliuciją, turi pradėti patys prisižiūrėti bendriems punktam, kurie kruvon riša netolygiausius gyvunus, iki protas išmoksta aprėpti giminystas visos gyvunų šeimos. Geras kelias tam pradėti tai tyrinėti savo paties šeimyną ir gentis. Įsidėmėk, kaip vienas kudikis gali turėti koki įdomų dalyką savo tėvo, kitas — savo motynos, arba vieną ir

kitą kruvon sujaukti taip, kad, ažuot nuostebiai panėšauti į gimdytojus, jis mažai tepaneši į juos — perstato naują įvairybę; arba gali buti tulas keistumas išveizdos ar elgimosi, labai panėšintis į kudikio senelį, ar net senelio tėvuką. Tokios įdomios išveizdos dažnai tęsiasi per daugelį gentkarčių.

Kitas geras budas: mėgink rasti grupę gyvunų, kuri būtų visai nepanėši į jokią kitą grupę; nėra šitaip mes greitai pamatysime, kad tokios grupės niekada nebus galima rasti.

Viena veislė beveik neįžiūromais ruožais pereina į kitą veislę. Vieną padermę, atskirtą dešimtimi tukstančių metų, randame gyvastin parėjus tukstančiais atmainų — šakutėmis gyvastinio medžio, galima tai būtų pavadinti. Esti žinomas tikslai vienas išaiškinimas šito stebuklingo tinklo gyvų ir seniai gyvavusių gyvių. Išaiškinimas gi toks, kad jie visi priguli prie vienos šeimynos, per pagimimą (descent), ir kad visos akį veriančios atmainos įvyko laipsniškais persikeitimojais. Šitąjį "pagimimą per atsimumą" vadiname "evoliucija". Vargiai dabar berastum išmintingus, apšviestus žmones, kurie nepripažintų fakto evoliucijos, ar jie žino, kaip ji įvyko, ar ne.

Faktas evoliucijos išaiškinamas esti vyriausiai penkiąs dideliais įstatymais, kurių nė vieno niekas negali užginčyti.

Pirmas įstatymas: *įstatymas paveldėjimo*. — Vienoks pagamina vienokį. Avys pagamina avis; katės pagamina kates; vaikai vienos šeimynos nepanėši į tėvus kitos šeimynos — jie panėši į savus gimdytojus. Tai yra paveldėjimo įstatymas: jis buvo žinomas tukstančiais metų; ir kožnas sveikas žmogus pripažįsta jį ir veikia su lyg jo.

Antrasai įstatymas: *įstatymas įvairiavimo*. — Vaikai tos pačios šeimynos nėra visi tokiais-pat, nė gi jie buna tokiais-pat kaip jų gimdytojai.

Šis įstatymas išrodo, lyg kad jis prieštarautų įstatymui paveldėjimo, ir jis tatai šiek-tiek daro, užtai kad išlaukinės spėkos, kurias mes vadiname aplinkybėmis, niekuomet n'esti tos-pat savo veikime ant įvairių ypatų. Spėkos apisiautos — tai vyriausieji faktoriai pagaminimui įvairiavimų, kurie padaro evoliuciją galima. Jeigu ainiai visuomet būtų lygiai tokiais kaip jų gimdytojai, nebutų buvę jokio pasigerinimo.

Ir šitasai įstatymas įvairiavimo buvo žinomas tukstančiais metų. Niekas nepaabejoja apie jį. Jeigu ukininkas užmušinetų visus savo galvijus, kurie nėra lygiai tokiais kaip jų gimdytojai, jis netektų galvijų.

Šito įvairiavimo yra daug priežasčių, kaip mes vėliaus pamatysime, ir gali dar buti priežastys nežinomos; vienok būtis, kad ainiai, ar maž ar daug, keičiasi, nėra paabejojama.

Niekas to aiškiaus neparodo kaip karveliai.

Na-gi, visi sutinka, kad visi karveliai pavįsę yra

iš laukinio uolų karvelio, balandžio.

Pažvelgę Fig. 177, viduryje, žemiaus augštutinės eilės, matote du šitų laukinių karvelių (balandžių), tu-pinčiu ant uolos, ir patėmyjate, kad jie labai kitoniški negu kiti. Pvd., pažiūrėk į augštutinę eilę, kur esti galvos usočiaus, laumažirgio, ir kulvertos. Šitos galvos labai skiriasi nuo galvos uolinio karvelio (balandžio).

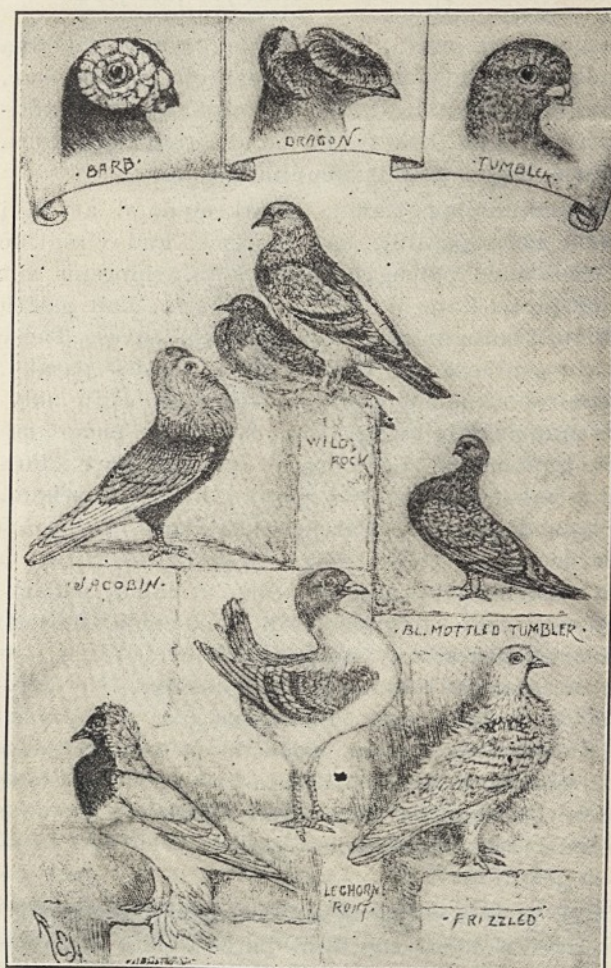

Fig. 177. Karveliai. (Sulyg Romanes)

Visi kiti šitos grupės skiriasi labai vienas nuo kito, iki ateisi pas paskutinį, apatinėje eilėje, po dešinei, vadinamą garbaniuočiu, už tai kad jo plunksnos, ažuotką būtų lygios, yra šiurkščios ir riečiasi į viršų.

Fig. 178 pažvelgk į pasiputėlį, kurs, rodos, stengiasi nešioti spardomąjį sviedinį po savo snapu; ir išitėmyk vėdyklį, kurs, rodos, mėgina savo galvą paslėpti uždangoje užpakalyje jo.

Dėlei įvairiavimo galybės mums nereikia daugiaus pamokinimų kaip šitasai. Su tokiu atrodymu įvairiavimų iš tų pačių prabočių, mes žinome, kad veislės keičiasi ir kad naujos veislės išsiplėtoja. Žinoma, šitos karveliuose atmainos tapo įvykdintos labiausiai žmogaus pasirinkimu. Tai vadina *sužiniška išranka* dėlto,

kad žmogus pasirinko įvairiavimus, kuriuos jis norėjo išplėtoti.

Kada žmogus renkasi, jis išsirenka dalykus, kurie jam naudingi; kada gamta renkasi, ji išsirenka dalykus, kurie naudingi esti patiems gyviams tvariniams.

Fig. 178. Kita karvelių grupė. (Sulyg Romanes)

Trečiasai įstatymas toks: *visų rūšių gyvunų prigema daugiaus negu išgyventi gali.*

Šitas įstatymas taip aiškiai matomas, kad nedaug išaiškinimo tereikia. Kaip Darwinas sako: "Nėra jokių išskyrų iš regulos, kad kožnas organiškasis gyvis prigimtu būdu pasidaugina taip augštoje ratoje, kad, jeigu nebutų sunaikinamas, žemė veikia apsidengtą ainiais vienų vienos poros".

Žmogus, kiek žinoma, pasidvigubina kas 25 metai ir, toje ratoje, nereikėtų nė tukstančio metų, kad neliktų nė stovimos vietos jo ainiais.

O ką gi turime sakyti apie žveris, kurių pasidauginimas nepaiso arithmetikos? Treska pagamina milijoną mažyčių kas metą; austerė du milijonu; stučkinė kirmėlė — tukstantį milijonų. Jokiose aplinkybėse, kokias galima įsivaizdinti, negalėtų visi šitie gyvunai

gyventi ir toliaus vaisintiesi, taip mažame sviete, kaip musiškis.

Ketvirtas įstatymas štai koks: *Kadangi daugiaus gyvunų prigema, negu išgyventi gali, to dėlei esti kova už buvį.*

Kadangi visi tvariniai negali išgyventi, ir kadangi kožnas trokšta gyvas būti, aišku, kad jie kovos vienas su kitu už geriausias vietas, ir už maistą. Ir kadangi dauguma tvarinių gyvuoja kitais tvariniais, tai išnaikinimas esti protui nepermanomas. Darwinas paėmė sklypą žemės, 3 pėdas ilgą ir 2 pėdi platų, nuvalė jį, ir tad žiurėjo, kokios ten žolės augo. Iš 357, nemažiaus kaip 295 tapo sunaikintos, ypačiai šližių ir vabalų. Tolygi kova siaučia visur-kur, kaip civilizuoti žmonės patiria savose pastangose, kad padarius gyvenimą. Jeigu abejoji, kad taip yra, įstatyk dvyliką vaikysčių į amatus ar profesijas. Arba pagarsink, kad reikalauji krautuvės tarno; turėsi bent šimtą prisisiulančių: vienam nusiseks, o devynias dešimt ir devyni eis badautų ir nurodys pagerbtiną išžiurą. Nedaugelis iš mūsų turi gana supratimo, kad galėtų tikrinti nėsant kovos už buvį.

Pentkantai įstatymas: *Koroje už buvį tinkamieji pergyvena.* Tatai Karolis Darwinas pavadino "Gamtos pasirinkimu".

Įsitėmyk, kada mes sakome, kad tinkamieji pergyvena, mes nemanome, kad tai geriausieji sulyg kokio nors *idealio*, pavyzdinio saiko. Mes manome tuos, kurie tinka ypatingajai progai, arba tuos, kurie gali pergalėti sunkenybes, tuomet ēsančias. Jeigu 1000 žmonių laukia geležinkelio stotyje, kurie buvo žaismėje spardomu svaidiniu, ir traukinys, kuris ateina, tegali tik 600 paimti, aišku yra, kad 400 turės atsilikti. Ar manote, kad svaidinių spardytojai bus tarpe tų 400 atlikuonių? O vis-gi tie svaidinių spardytojai nebus nė kytriausi, nė poetiškiausi, nė religingiausieji; bet jie turi tulas ypatybes, labai derančias žmonėms, kurie nori įsisprausti į traukinį — ir taip tad jie neatsilieka. Tas tai ir yra pavykimas tinkamiausiųjų, arba, kaip Herbertas Spenceris tai pavadino, pergyvenimas tinkamiausiųjų.

Vėl gi įsidėmėk, Gamtiškąją Išranka mes nevadina sužinišką selekciją, ar tikslą, ar sužinišką veikimą dėl tulo siekinio. Darwino žodis "Gamtiškoji Išranka" ženklina, kad sviete bekovojančių gyvunų, gamtos spēkos sunaikins vienus, o paliks kitus, taip kad nusilpeliai ar blogai prisitaikinusieji esti išravėjami. Imkime paprastą pavyzdį: jeigu kas mėgina auginėti vištukas ir antukus mažame kieme, jie gali tarpti paprastoje pagadoje. Bet jeigu umai lietus taip užplukintų, kad vanduo pakiltų ant dviejų ar trijų pėdų, vištukai paskestų savo vištyničiose, o antys plukotų su dideliu džiaugsmu. Antys būtų tinkamiausios pergyvenimui lietaus potvynio.

Bet, iš kitos pusės, jeigu vištos ir antys būtų auginamos lauke su labai maža uždanga, vištos eitų tupėti ant tvorų ar medžiuose, o antys negalėtų. Na gi, leiskime, kad išalkusi lapė tula nakčia pasisuktų tuomi keliu, ji išnaikintų antis; bet ji negalėtų pasiekti vištų, ir jos pasiliktų gyvos. Šitame atsitikime vištos būtų tinkamiausiomis pergyvenimui.

Šitas paaiškinimas yra tuomi interesingesnis, kada mes žinome, juog vištos ir antys yra *artimos giminaitės*. Jos paėina nuo tų pačių prabočių ne taip labai toli atgalios — prabočių, kurie nebuvo nė vištomis nė antymis, o vienok turėjo tulas dėmes abiejų.

Na gi, atmainos aplinkybių tokių, kokias aš čion pakišau, nuolatos įvyksta, ir įvykdavo milijonais metų. Bet gi gana yra aišku, kad tvarinys, visai netinkantis naujosna aplinkybėsna, gaidavo. Labai menkas dalykas gali lengvai nulemti, ar laukinių žmonių gentė arba koks atskiras poėtas turės pergyventi ar sunaikintas tapti.

Gantiškoji Išranka yra galingesnė negu žmogaus pasirinkimas. Ji siekia toli plačiaus. Ji toli gražu tikresnė. Ji veikia vienatiniu dėsniu — beje, nauda atskiro gyvuno. Nėra pagailos, nė susimylėjimo, nė sapnavimo apie labą visuomenės, šitame procese. Jis yra mirtinai teisingas, ir glamoni gyvuosius už tai, kad jie turi reikalingus gabumus gyventi. Glamonimosios ypatos, kurios turi pavirkius įvairumus, arba kurios kokiū nors budu geriaus buvo prisitaikiusios prie apielinės, perleistų tas viršystes saviems ainiams, sulyg pirmojo įstatymo — įstatymo paveldėjimo. Taip tad kožna gentkartė linkusi yra geriaus prisitaikinti prie savo aplinkybių.

Svarstydami, kad tasai procesas užmušimo daugelio, ir išlaikymo kitų buvo veikmėje milijonais metų, mes pareisime į supratimą, kaip evoliucijos stebuklai pasidaro galimi.

Bet gal but dar atsiras keletas, nemanančių, kad visi gyvi daigtai padaro vieną šeimyną, ir jie paklaus: Kokį turime atrodymą šitokios evoliucijos?

Mes esame matę, pirmesniuose dviejuose perskyrimuose, kad gyvunų svieto nėra galima dalinti į mažas atskiras šeimynas ar grupes. Vėl ir vėl mes matėme, kad viena grupė šešėliais pereina į kitą grupę, ir tuluose atsitikimuose gyvunų veislė, rodos, priklauso beveik lygiai prie dviejų grupių. Tas gali nusiminiman atvesti žmogų, kurs nori klassifikuoti gyvunus, bet tai yra tikriausiu atrodymu evoliucionistui, kad visos tos grupės yra tik šakomis to paties šeimynos medžio.

Mes jau esame matę, ką žmogus yra padaręs pasirinkdamas įvairias ypatybes karveliuose. Šituo pragu mu jis pagamino tokias įvairybes, kad — jeigu tai būtų laukiniai paukščiai — tulos įvairybės taptų pramintos veislėmis. Tą pačią pamoką suteikia mums visi mūsų naminiai gyvuliai, vaisiai ir gėlės. Karalienė Anglijos

Elzbieta gyveno ne taip seniai atgalios; vienok taip yra dideli pagerinimai, padaryti parinkimu ir auklėjimu, kad mes išauginame puikias rūšis kriaušių, kurių ji niekadoms nematė; taip pat ji niekadoms nematė dvynos auksažiedės (*chrysanthemum*).

Gyvunai Fig. 179 priguli prie tos pačios grupės. Vienok patėmyk, koks yra didelis skirtumas tarp formos laukinio žveries ir baltos prijaukintos kiaulės. Šitą skirtumą padarė žmogus palyginamai nedaugelyje metų.

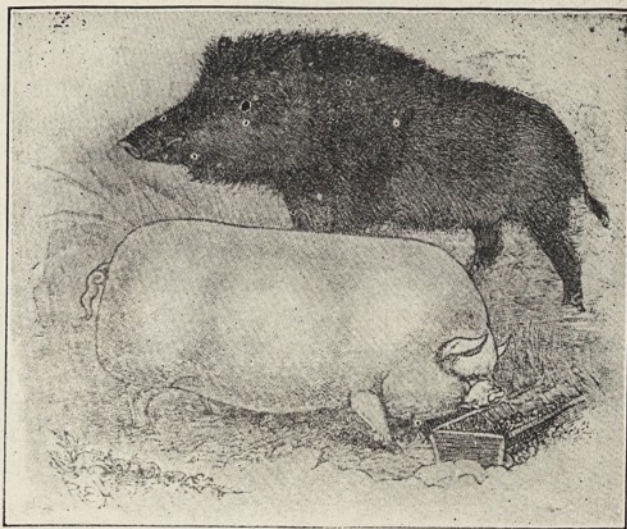

Fig. 179. Dvi kiauli. (Sulyg Romanes)

Anoji gi grupė šunų (Fig. 180) suteikia tą pačią pamoką.

Niekas nesakys, kad kiekviena šunų rūšis tapo suverta tuloje tam tikroje gadynėje, atskirai nuo visų kitų rūšių šunių. Šitie visi gyvunai priguli prie vienos šeimynos grupės, o vienok jie stebuklingai nepaneši vieni kitiems. Pažiurėk į kurtą ir į bukanosį šunytį, arba į pėdsekį ir taksį; iš tiek atžvilgių jie nepaneši vienas į kitą, kad pamislytum, juos neprigulint prie tos pačios padermės.

Atsitikime naminių paukščių tas dalykas dar aiškiaus matomas. Nauji ir atskiri įvairavimai dažnai padaromi yra tam tikrų mylėtojų, pasirenkančių įvairybes, kurios jiems patinka.

Aišku, kad senoji nuomonė, buk veislės esti neatmainingos, nėra teisinga. Jos esti perkeičiamos daugeliu kelių. Paskutiniuose dviejuose perskyrimuose mes matėme, kaip arti įvairios gyvunų rūšys susimezga, ir kokiais mažais laipsniais jos skiriasi viena nuo kitos. Tas viskas tiktai atrodo, kad įvairios gyvunų rūšys paviso mažomis atmainomis, kokių evoliucijos teorija ir liepia mums laukti.

Bet gal but pakaktiniausias atrodymas evoliucijos, kad visokeriopi gyvunai iš bendro kamieno pareina,

bus jų prilyginimas prie žmogaus. Mes randame pastebėtinai artimą giminybę.

Fig. 180. Šunės. (Sulyg Romanes)

Daugelis panėšumų tarp žmogaus ir kitų gyvunų esti lengviai matomi. Jis reikalauja maisto; jis tąjį suvirškina; jis išmeta laukan atn atas; jis miršta, jeigu negauna oro; jam reikia atsilsio ir pavilgo miego; jis auga iš kudikystės į subrendimą; jis atgimdo savo rūšį; jis nyksta ir žemyn puola savo karštyje, ir galiausiai miršta. Visuose šituose ir daugelyje kitų dalykų žmogus yra žvėris, kaip ir kiti gyvunai.

Žmogus ir kiti žindžiai (mammaliai) taip panėši vieni kitiems, kad juos apninka tos pačios ligos, kaip plaučių uždegimas, ir juos galima gydyti tomis pačiomis gyduolėmis. Jie užsikrečia vieni kitų limpamomis ligomis, kaip pasiutlige (hydrophobia), gelžuonimis, cholera, dedervinėmis, ir daugeliu kitų.

Kuomi augščiau mes pasikeliamo gyvunų sistemoje, tuomi įdomiausi jie panėšauja žmogui smulkiausiose išgalėse.

Skeletonai Fig. 181 atrodo patėmytiną panėšumą visatiname pliane. Jeigu atydziai išiziurėsi į kokį nors

kaulą ar sutvarkymą viename skeletone, atrasi tolygų kaulą ar sutvarkymą toje pačioje vietoje kitame skeletone. Taip tad, jeigu paimsi skeletooną varlės, ar truškio, ar kiaulės, kuomi labiausiai tyrinėsi, tuomi įdomesniais pasirodys jų panašumai.

Fig. 181. Skeletonai Žmogaus ir Gorillos.
(Sulyg Romanes)

Pirma negu mes tikrinsime, kad evoliucija yra užtvirtinta, mes išileisime į išgales tuluose dalykuose. Reikia mums susipažinti su gyvunų kaulais, nėsa jie seka stebėtinai aiškia pasaką; mes turime pasiklausti apie kilmę ir augimą gyvunų prieš jiems gimiant; ir reikia paimti keletą įdomiausių paveikslų ypatingų organų, kurie išsiplėtojo ypatingais gyvenimo budais. Tai vis ir dar daugiau ką, mes atrasime antroje dalyje mūsų rašto apie Evoliuciją.

Grupė (Fig. 182) yra tik trumpa genealogija žmogaus (vėliau mes matysime pilningesnę).

1. Tai pelinė lemura, ir gana gerai ji perstato mažą žmogų, kokiū turėjo būti ankstybas prabočius žmogaus.

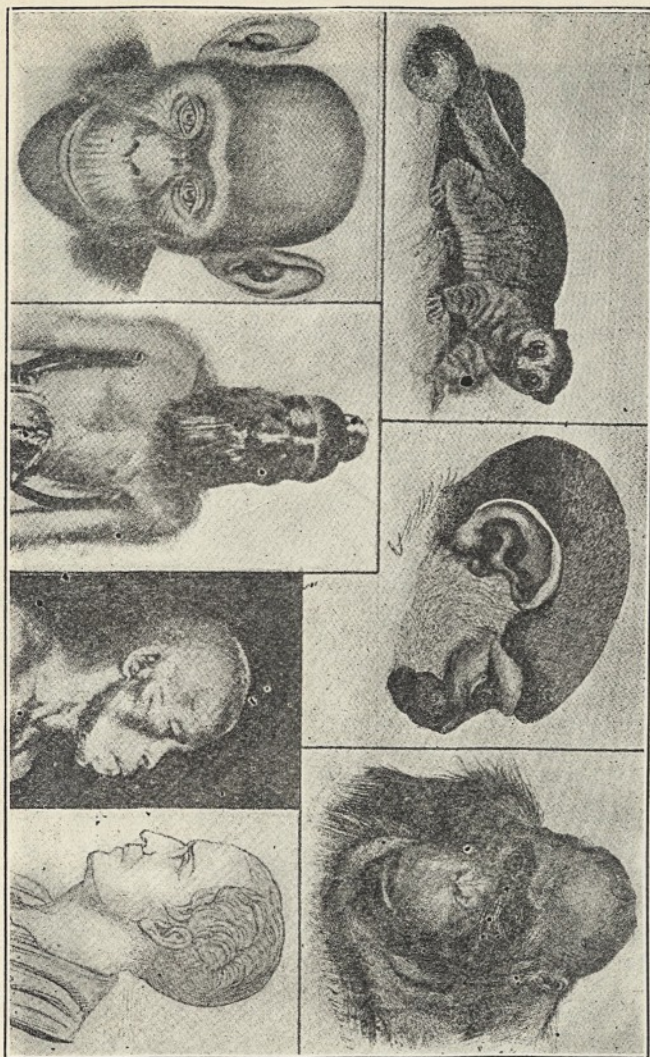

Fig. 182. Nuo Lemuros iki Ciceronui.

2. Tai voverinė bezdžionė (*Chrysothrix*). Šitieji maži tvariniai turi ilgą galvą, ir ilgą vuodegą, kuri netinka nusitvėrimui. Pastebėtina yra buitis, kad proporcijos kaukuolės, prilyginant prie veido, yra didesnės netik negu pas kitas bezdžiones, bet net negut pas patį žmogų.

3. Tai galva seno patino Orang-utano. Turi gražias ausis, ir esti iš daugelio atžvilgių labai žmogiška.

4. Tai plikagalvė čimpanzė (*pataitė*)

5. Vienas iš Burmos gauruotų žmonių.

6. Ardi, paskutinis Kalangų; tai žemas tipas žmogiškos veislės Javoje.

7. Paveikslas Cicerono, didžiausiojo ant svieto kalbėtojo, kurį nuterėjo Antoniaus kareiviai 43 m. prieš Kristų.

Na-gi, įdomiausių dalykų šitoje grupėje yra nuspręsti, tarp kurių dviejų figūrų atsiranda didžiausioji spraga. Nuomonės bus visokeriopos; bet vis-gi verta pamintyti, ir gali but nedaugelis pasakys, kad didžiausioji spraga randasi tarpe augščiausiosios bezdžionės ir žemiausiojo žmogaus.

(Toliaus bus.)

L. Bertrand.

ŠOKIS VARPINYČIOJE.

(Iš prancuziško).

Dvylika raganių šokinėjo po dideliu šv. Jono varpu. Jie vienas po kitam šaukėsi audrą ir aš, bemiego-damas, suskaičiau dvyliką balsų, kurie apeigingai tam-soje skambėjo.

Tuojaus mėnulis pasislėpė už debesų, ir lytus, susimaišęs su žaibais ir viesula, plakė mano langelį, o vė-jaliai klykė, lyg gervės, kuomet girioje lytus jas už-puola.

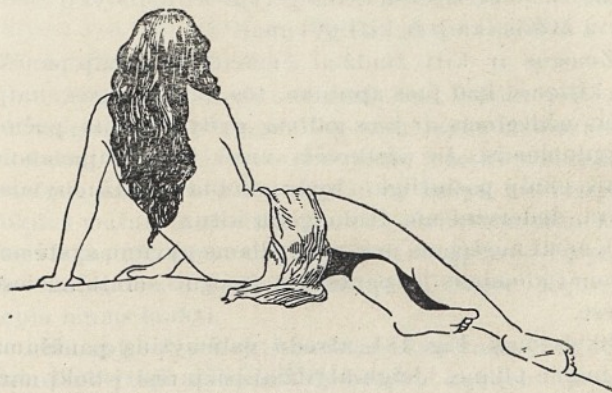
Truko styga mano kanklių, bekabančių ant sienos; mano dagilėlis klėtkoje sparnais suplesdeno; tula šmėk-la-žingėiduolė pervertė lapą „Rožių Romano“, kuris gulėjo ant rašomojo stalo.

Bet staigiai griaustinis trenkė į šv. Jono bokšto vir-šunę; raganiai išnyko, užtrenkti iki smert; ir aš iš to-lumos mačiau, kaip jų raganiškos kningos, lyg žibintu-vai, degė juodoje varpinyčioje.

Išgąstingas gaisras Gotiškosios bažnyčios sienas nu-dažė raudonomis pragaro liepsnomis, atmušusiomis mil-žiniškos šv. Jono stovylos šešėlių ant artimųjų namų.

Vėjaliai surudėjo; mėnulis sutirpino perlinius de-besius; lytus, lašus po-lašui, nuo stogo lašėjo, o vėjas, atsidaręs mano lengvai uždarytą langelį, nuo jasminių krumo audros nukratytus žiedelius užmetė ant mano priegalvės.

Vertė ONA.

Mokslas pas Arabus ir šiaip viduramžiuose.

(Žiurék "L. M." No. 46)
(Užbaiga.)

13-tas metašimtis mūsų eros sulyginamai mažai turėjo žmonių su mokslišku geniju; vis gi paženklintas yra bent vienu išradimu, kurs turėjo labai didelę įtakmę ant pažangos mokslo. Tuomi išradimu buvo akiniai arba stiklinės liznos, kurių neužtinkame ankščiau kaip pabaigoje minėtojo metašimčio. Galbut raštai Roger Bacono privedė prie padirbimo segmentų stiklinių skritulių, kad padidinti daigtus, kaip matėme iš ištraukų privestų iš Bacono veikalų. Daug mokytų ginčų yra buvę apie spėliojimus senovės raštininkų apie padidinančią galybę stiklinių gliobų, pripildytų vandens ir t.t., bet vartonė stiklinių liznų prigelbėjimui regėjimo regimais prasideda tik minėtame laike. Regimai Italijai pripuola pasigyrimas šituomi išradiniu. Pamoksle vieno itališko zokoninko, sakytame 1305 m., klausytojams primenama yra, kad akiniai tetapė išrastai vos 20 metų tam atgal, ir kad jie yra stebėtina pabukle.

Apie tą patį laiką parėjo vartonėn išradinys, kuriam lemta buvo turėti stebėtiną įtakmę ant mokslo tolynžangos, padidinant jureivių įstangą, taip juog laivai išdriso leistiesi į kassyk didesnius tolumus, iki galiaus kelias į Indiją aplink salavą Geros Vilties tapė surastas, ir Koliumbas surado Naująjį Svieta. Vos reiktų sakyti, kad ėion primename Jureivių Kompasą kurs veik per daug žinomas yra, kad jį aprašinėti reikėtų. Jis susideda vyriausiai iš tėvo plieninio virbalio, kuris — keletą sykių pabraukus per magnesą — esti lygsvariai uždedamas ant varpstės, kur jis liuosai gali sukinėtis gulsčioje platumoje. Jis nurims tik tam tikroje linkmėje, kuri — tuomsyk — galima sakyti kreipiasi linkon šiaurės ir pietų. Kad magnesas turi galybę pritraukti geležį, buvo žinoma ir senovėje, kaip liudyja minėjimai klasiškų autorių. Bet tulon linkmėn kreipiančioji galybė magnaso niekadose netapė jų minėta. Tačiau Chynų metrašėjai aprašo vartonę magnaso labai tolimose senovės gadynėse, kada jie buvę vartojami ant žemės pažymėjimui kardinališkųjų punktų, ir tarnauja kaip vadai per tulas dideles platumas Tutorijos. Net 3-me metašimtyje mūsų eros, anot Humboldto, Chynų laivai važinėjosi po Indiškąjį Okeaną po kieravone magnetiškos adatos. Yra pamojimai, kad magnaso galybę, kuri rodo linkmę, žinoję Arabai; tačiau pirmą paminėjimą jo vartonės krikščioniškoje Europoje užtinkame poemoje Guyot'o iš Provence, 1190 m. Kuningoje, apskelbtoje ankstybesnėje dalyje 13-tojo metašimčio štai kas parašyta: "Geležinė adata, po palytėjimui magnaso nuolatos kreipiasi link šiaurinės žvaigždės, kuri, kaip ošis firmamento, pasilieka nejudanti, kuo

met kitos rieda, ir todėl ji labai reikalinga apkieliaujančiams okeaną". Žingeidi vieta randasi pas kitų autorių rašiusi pastaroj pusėje 13-tojo metašimčio, kaslink vartonės magnaso jurėse. Jis sako: "Nė joks ponas jureivis nedrįsta jį vartoti, idant nenužiurėtas taptų magiku, nē-gi matrosai išdrįstų leistiesi į jurę po komanda žmogaus vartojančio instrumentą, kurs tiek daug rodos priguli nuo įtekmės požiaminių galybių". Tačiau visatinai sutinkama, kad pirmas žmogus, kurs padirbo kompasą tokioj formoje, kad jis praktiškai naudingas jureiviui, buvo Flavio Gioia iš Amalfi, arti Neapolio, kurs gyveno pabaigoj 13-to ar pradžioj 14-to metašimčio. Be abejonės seniaus buvo vartonėje prastesnis kompasas, kur magnasas tik plaukiojo ant kokionors lengvaus daigto ant paviršio vandens; bet Gioia pakorino jį ant varpstės, ir sako, pažymėjo jo šiaur-rodį galą su ženklų (fleur-de-lys) (kurs dar dabar visur randasi ant jureivių kompasų), garbėn princo, tuomet viešpatavusio Neapolyje, kurs giminiavosi su karališkąja šeimyna Prancuzijoje.

14-tame metašimtyje atyda ant mokslų ir žinijos ėjo didyn, ir randasi jau daugelis Anglų, kurie glamonėjo matematiką ir astronomiją, nors šitoji vis dar mezgėsi šiek-tiek su astrologija. Tarp tų pionierių atgyjančio mokslo priminsime *Ričardą Wallingfordą*, abatą St. Alban'o, kurs padirbo laikrodį su rateliais pirmą, apie kurį randame užsiminimą. Jis rodė adynas dienos, nudaviama judėjimą saulės, atmainas mėnulio, laikus kylimo ir slugimo jurės, ir kitus daigtus. Tai buvo 1326 m., viešpataujant Edwardui I, ir dziegorius pastatytas abatystėje St. Albano, tebėjo dar laikuose Henrio VIII, kada Leland sako apie jį, kad "visa Europa negalėtų padirbti kito tokio".

Nors viduramžiai buvo bergždini moksliškuose išradimuose, vis gi yra keletas naudingų ar akyvų išradinių, paminėtių toje nemitusioje gadynėje. Vėjinis malunas, kurio senovės autoriai neprimini, turėjo buti išrastas toje gadynėje. Vargonai žinomi nuo 8-to ar 9-to metašimčio; ir dirbimas popieros iš skudurių ėjo į visatiną praktiką, su pagalba mechaniškų pabuklių, apie 14-tąjį metašimtį. Bet, kaip jau sakyta, pažangumas kokioj nors dailoje nėra atrodymu pažangos supratime moksliskų dėsnių, kurie praktiką tos dailos galėtų išaiškinti. Ana stebėtinoji sistema architektūros, kuri taip kiltai suvienija grožybę formos su budavojimo lavumu atsirado toje gadynėje, ir daugelis puikiausių jos monumentų prirušta pirmiau 15 tojo metašimčio.

15-tas metašimtis beveik pažymi aušrą šios gadynės mokslų. Jį paženklina tuli atsitikimai, kurie labai paskubino tolynžangą mokslo ir mokyto. Daila spaudos tapė išrasta Vokietijoje aplink vidurį to amžiaus; ir pabaigoje jo Koliumbas atliko savo atmintiną kelionę, pokam veikiai pasekė kelionė Vasco da Gamos aplink salavą Geros Vilties. Šitos kelionės

smarkiai padaugino žmogaus žinią apie žemę; ir keletą metų vėliaus toji žinia dar labiau pasididino per kelionę Magellano, kurs aplankė Pietinį Tykųjį Didžiamąsį, apvažiavo aplinkui žemę, ir parvežė namon žinią apie žvaigždes pietinio dangaus. Jeigu ir nebuvo didelių išradimų fiziškame moksle tame metašimtyje, tai galima bent pasakyti apie keletą vyrų, kurie jame gyveno, kad jie išstojo į tikrą kelią ir parengė takus didžiam atgyjimui pasekančiame amžiuje. Daugelis glamonėtojų senovės Graikų mokslumo, Turkams įėmus Konstantinopolį 1453 m., išguiti jieškojo prieglaudos Italijoje; ir tie žmonės išsinešė kopijas geriausių veikalų hellėniškos literatūros, kurias mes dabar turime. Tokiu būdu žinia senovės Graikų kalbos atgyjo tarpe mokslinčių Europoje; ir vertimas veikalų Euklydo, Archimėdo, ir kitų Graikų matematikų veikia atsirado, o naujai išrastoji daila spaudos suteikė nematytą pirmiau progą jų pasklaidymui.

Vokietija šitame metašimtyje yra sėdėdė istabiau-sijų mokslų darbų, nes galima skaityti astronomijos atgimimą nuo laiko *Jurgio Purbach'o* (1423-1461), kurs buvo profesoriumi to mokslo Venecijoje aplink 1450 m. Purbach paskelbė svarbumą observacijos astronomijoje kaip vienintelį įrankį patvirtinimui ar atmetimui hypothėzų. Jis išmatavo su didesniu tikrumu negu pirmiau pozicijas stoviųjų žvaigždžių, ir jis sustatė tulas toblėčias planetariniems judėjimams, Jis įvesdino tulus labai svarbius pagerinimus trigonometrijoje, kurie labai suprastino kalkuliācijas. Purbach norėjo duoti svietui tikresnį vertimą Ptolemajaus didžio astronomiško veikalo, ir kadangi jis pats nemokėjo graikiškai, jis pradėjo tą kalbą mokintis, kada giltinė jį paskerdė. Siekis Purbacho tapė išpildytas per jo mokytinį ir ipėdinį *Joną Muelerį* (1436-1476 m.) iš Karaliaučiaus, kurio vardas yra geriaus žinomas latynizuotoje formoje kaip *Regiomontanus*. Prie vertimo jis pridėjo komentarą su užduotymis astronomiškoms kalkuliacijoms. Jis panaudojo tangentes trigonometrijoje, kaip kad buvo Arabai padarę pirma, ir Europoje jis buvo pirmas, kurs apskaitliavo toblėčią tangentų, kur jis pridėjo skaitlišką vertę kožnam laipsniui kvadranto. Toblėčią sinų, apskaitliuotą Purbacho, jis pritaikė prie kožnos minutos kvadranto, ir prilygino prie radiaus 1,000,000 dalių, koks pritaikymas pasirodė taip pavirkus bešas, kad pasiliko vartonėje po šiai dienai.

Vienu iš anksčiausių ir stropiausių darbininkų astronomijoje per observācijas žinomas buvo *Bernardas Walther*, turtingas ukėsas Nurembergo, ir jo observacijos tuomi žingėdesnės, kad jos daromos buvo su dziegoriais, kurias reguliuodavo tekinukais. Walther, kurs tur but nepažinojo raštų Alhazen'o, buvo pirmu šiagadynišku astronomu, patėmyjusiu efektą orinės refrakcijos. Tačiau jis rodos nesuprato jos tikro principo, nės jis sako, kad ji palyti nuduotiną vietą žvaigždės

tiktai kada esti arti horizonto.

Begyje viduramžių alchemikai patraukia musų atydą kaipo atstovai šiadykitės rūšies chemikų. Gady-nė nuo 13-to iki 16-tam metašimčiui buvo auksine gadyne alchemijos, kuriaje tuomet stropiai užsiiminėjo kuningai ir kiti, ir kur tarp jos adeptų skaitėsi vyskupai ir karaliai — ir net popiežius! Troškimas surasti du siekiu — permainymą paprastų metalų į auksą ir išradimą visatino gyvasties eliksyro — daugeliui pavirto į geidulį, ir piningas, laikas bei turtas buvo eikvojami. Apsigavimai ir nepasisekimas neprigesino užsidegimą alchemiko, nė gi bėdinysta negalėjo atplėšti jo nuo jieškojimo išsvajotų dalykų. Jo itikėjimas į galutinį pasisekimą vertė jį ištrivoti savam darbe, nors kartais su pragaištimi gyvasties. Iš tikro, tas stebėtinus trivalnumas ir kiltas kantrybė tai labai akysna puolantis pobudis alchemikų. Gal but dalykas netaip užkerintis ar garbingas kaip kad išradimas philosophiško akmens ir eliksyro gyvasties nebutų priviliojęs žmones perleisti savo gyvatą darbšėiuose eksperimentuose. Be abejonės tais alchemiškais eksperimentais teisybės tape įgytos, kurios butų likę nežinomomis begyje ilgų amžių. Alchemikai darė nesuskaitomus eksperimentus su metolais, ir su siera, salietra ir t.t., kuomi jie laimėjo — ne jieškomąjį dalyką, bet pažintį daugelio svarbių ir vertintinų ypatybių visokeriopų substancijų. Galbut istabins skaitytoją, kad taip daugelis užsiiminėjo stropiai alchemija per tiek amžių, ir išrado tik tiek nedaug sulyginant su tuomi, ką šiadien viena gentkartė chemikų pagamina. Reikia, mat, neužmiršti, kad jieškinys alchemikų buvo išsvajotas ir kad tikrosios metodos chemijos mokslo nebuvo dar surastos. Visuomet daugybė mysticizmo ėjo draugė su alchemija, ir tad ypačiai buvo gadyne, kada viršuprigymės spēkos viešpatavo žmonių mintyse.

Mes pirmai nepaminėjome vieno iš mokyčiausių vyrų 13-tojo metašimčio — *Albertaus Magno*, vyskupo Ratisbonos, tarp kurio daugelio veikalų randasi garsus rašinys apie alchemiją. Jo prasilavinimas atithmetikoje, geometrijoje, astronomijoje ir muzikoje, — apie visus tuos dalykus jis paliko parašes veikalus — leidžia jį priskaityti prie priešpėdinių atsigimimo mokslų. Kaip Gerbertas, Roger Baconas ir kiti, ir jis garsėjo kaipo magikas. Tarpe garsiausių alchemikų viduramžiuose buvo *Raymond Lully* (13-me amž.) ir *Nikolas Flammel* (1406-1490). Mes apleisime išgales jų darbų ir naujas buitį, kuriomis jie paturtino chemijos mokslą. Kits 15-to metašimčio alchemikas, *Bernardas iš Trėrise*, savo raštuose praneša išgales apie savo užsiėmimą taip akyvas, kad išrašome tulas vietas parodymui gyvatos alchemiko.

“Pirmoji knyga, kurią turėjau — buvo Rhazes. Aš perleidžiau keturis metus savo gyvenimo ir išėikvojau 800 koronų mėgindamas jo eksperimentus. Potam aš

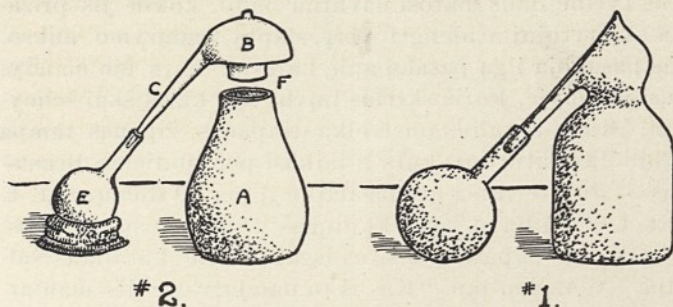
turėjau Geberį, kurs man lėšiovo nemažius 2000 koronų. Aš perleidžiau tokiu budu 10 ar 12 metų, eikvodamas daug ir nerasdamas nieko; bet mėgindamas receptus be galo; tarpindamas ir kristallizuodamas visokeriopas druskas, kaip paprastąją druską, ammoniako druską, ir metolų druskas; šimtais sykių tarpindamas, sukreindamas, ir kalcinuodamas alunus, (ferri sulphas) kumparvosą ir visokeriopus gyvuniškus bei augaiškus dalykus, kaip ana kraują, kiaušius, ir t.t.; ir išdestydamas elementus alembikuose ir pelikanuose, per dekokciją, reverberaciją, ascensiją, descensiją, fuziją, igniciją, elementaciją, rektifikaciją, evaporaciją, konjunkciją, elevaciją, sublimaciją, ir begales kitų sophistiškų regulų. Aš užsiiminėjau tomis operacijomis daugiau kaip 12 metų, taip kad aš tuomet turėjau 38 metus amžiaus, vis dar bejėškąs išgauti gyvsidabrių iš augalų ir gyvūnų; tam visam aš buvau praleidęs 6000 koronų. Dar 20 metų tapė pašvęsta kalcinavimui kiaušio lukštų, kumparvosą murdant su uksusu, tarpinant sidabrą aquoj fortis, ir tt., be jokių rezultatų. Jis pasisako, kad jo sveikata nukentėjo nuo darbų laboratorijoje, taip juog galiaus jis nebegalėjo nė valgyti nė gerti, ir kad jis "taip suplonėjo ir išdžiuvo, juog kiekvienas sakė manę užnuodintą esant; ir aš dabar turėjau daugiau negu 58 metus amžiaus!" Potam jis leidėsi į keliones, persitikrinimui, ar gi jis dar nerasis philosophų akmens kokiam nors atsėiame kampe žemės. "Mes matėme begales pabalimų ir paraudonavimų, receptų ir sophisticationų, tiek daugelyje šalių, Romoje, Navarroje, Škotijoje, Turkijoje, Graikijoje, Aleksandrijoje, Barbarijoje, Persijoje, Messinoje, Rhode, Prancuzijoje, Hispanijoje, Šventoj Žemėje, ir kaimyniškose žemėse; ir po visą Italiją, Vokietiją, Angliją, ir beveik visur ant sviato. Bet visur mes užtikome žmones, kurie vartojo sophistiškus daigtus, gyvuniškus ir augališkus dalykus, minerolus ir t.t.; ir niekadoms mes jų neradome triusianties su tikrais materijolais. Tuose reikaluose aš išiekojau su virš 10,300 koronų vienėmis; tik eksperimentams, ir, po teisybei, aš taip nubėdnėjau, juog liko man maža pinigų; o vis-gi aš jau turėjau daugiau kaip 62 metu amžiaus. Aš buvau priverstas apleisti savo gimtinę šalį, ir atsiduodamas Dievo mylistai, kurios niekadoms nepritrūksta tiems, kurie dirba su gera valia, aš prasišalinau sau vienas į Rhodą, ir ten vis dar jieškojau, kas man suteiktų liuoną". Tačiau Bernardas veikiai susitiko su "un grand elere et religieux"; kurs prikalbino jį praleisti daugiau dar laiko ir pinigų šitame begaliniame jieškojime. Tas mėginimas užėmė jam trejatus metų, ir lėšiovo 500 koronų. "Tokiu budu — sako jis — viskas buvo prapuldyta". Bet dar sykių jis atsidavė tyrinėjimui gamtos ir skaitymui senovės autorių, ir šituomi sykiu, jis sako, mėginimas susilaukė pilningo nusisekimo. Galiaus jis surado paslaptį philosophų akmens! Ji slepiasi maksimoje tankiai cituojamoje ži-

novų misteriškos dailos: "Nature s'esjonit de sa nature, et nature contient nature". Tatai išguldant aiškiai lietuviškai ženklinių: *Auksas galima padaryti tikrai iš aukso.*" Paslėpta pašai pa Bernardo aprašyme apie jo alchemiškų tyrinėjimus matosi navatnu budu, koku jis prižada skaitytojui atidengti visą slaptą padarymo aukso. Jis pasakoja ilgą pasaką apie karalių, kurs ėjo maudytūsi šaltinyje, kuris skirtas buvo tik karališkai šeimynai. Kada karalius nusivelka drapanas, žiponas tampa atiduotas Saturnui, kurs jį laikosi per 40 dienų; bruslotas — Jupiteriui, kurs pasilaiko jį per 20 dienų, ir t. t. ir t. t. "Tai buvo senas kuningas", sako mūsų autorius, "kurs man papasakojo šitas išgales apie karaliaus šaltinį. Aš tariu jam "Kas iš to nauda?" Ir jis man atsakė, "Dievas padarė vieną ir dešimtį, šimtą ir tukstantį, ir du šimtu tukstančių, ir tad padaugino tą visą dešimtimi". Ir aš tariu jam, "Aš nesuprantu". Ir jis man tarė, "Aš tau daugiau nesakysiu, nes aš esmi pavargęs". Ir tada aš mačiau, kad jis buvo nuilsęs, ir aš pats buvau labai miegustas!"

Vokiškas alchemikas (15-me metašimtyje) *Eck iš Saltzbach*, pirmas eksperimentais atrodė buitį, kuri vėliaus turėjo svarbą išsiplėtojime chemiškų teorijų. Beje, kada metolas esti kalcinuojamas, svarumas tos calx yra didesnis negu metolo. Kas nežino chemijos, gali suprasti išnašumą tų žodžių iš paprastos paveizdos. Be abejonės jis kuomet nors matė šviną sutarpintą geležiniame puode ar samtyje ant ugnies, ir turbūt jis patėmyjo, kad paviršis sutarpinto metolo veikiai apsidengia tamsia plėve. Kada tą plėvę nugraibai, šviesus kaip sidabras paviršis švino matosi tik valandėlei, nes šviežiasai paviršis greitai vėl apsitraukia plėve, ir taip jeigu plėvės paeiliui nugraibomos esti, visas švinas pavirsta į tamsią ne metališkai išrodančią substanciją. Kalboje senovės chemijos tai vadinosi *calx*, ir nesunku būtų atrodyti, kad ji daugiau sveria negu pirmutinis metolas. Eck'o eksperimentai buvo daromi su kalcinacija gyvsidabrio, prie kurio šešių svarų — jis sako — kaitintų per 8 dienas, pribuna svarumo 3 svarai. Tas priaugimas buvo Eck'o perdėtas, nors jis aiškiai atrodė buitį pasidauginimo, kurią jis aiškino manydamas, kad kalcinacijoje dvasė (spiritus) susijungia su kunu metolo, ir jis priveda kaipo atrodymą to tą buitį, kad jeigu aną calx distilliuotum, dvasė atsiliuosuoja. Mes žinome, kad po trijų šimtmečių tie patėmyjimai vokiško alchemiko rankose Priestley'o ir Lavoisiero padarė pradžia šiaudykštei chemijai.

Raštuose *Basiliaus Valentino*, taip gi vokiečio 15-me metašimtyje, randasi seniausi užrašai keletos svarbių chemiškų preparatų ir operacijų. Jis pirmas apskelbė ypatybes metolo antimonium; padarymą "spirito druskos" (beje acido hydrochloriško) distilluojant paprastąją druską su žaliuoju vitriolu (beje geležies sulphatu); išgavimą metolo "šlapioju keliu", kaip kad geleži

įmerkiant į tirpalą vario; distiliaciją iš alaus, spirito, vyno, ir sutirštinimą (koncentraciją) spirito; ir, kas įstabiausia, išradimą etherio per distiliaciją aliejaus vitriolo su spiritu vyno.

Daugelis paprasčiausių procesų šiadykštės chemijos buvo vartojami alchemikų, kurie prasimanė tai lietaitai aparatus, kurie, nors atmainytose formose, dar ir dabar randasi laboratorijose. Pvd. Piešinys No. 1 perstato alchemišką aparatą distiliacijoms, vadinamą *alembiku*, drauge su jo oro sudynu. Čion perstatytas alembikas yra padarytas iš vieno šmoto, bet neretai galva arba antvožas buvo pakeliama kaip piešinyje No. 2, kur A perstato sudyną alembiko, B jo pakeliamą antvožą, kurį senos knygos chemijos kartais vadino „Moore'o galva“, — C vamzdį („nosį Moore'o galvos“); E — oro sudyną. Kada substancijos distilliuotinos tapė įdėtos į sudyną A, tai kaklas „Moore'o galvos“ buvo įkemšamas į savo vietą F, ir jeigu reikalas būtų, susijungimas buvo užlipdomas moliu ar kitu kuomi. Pasibaigus operacijai, galvą nuimdavo, taip kad nuosėdos (residnum) sudyne A galima buvo lengviai išimti, lyginai kaip sublimuotus kietus daigtus, jeigu jie sutirštėjo galvoje B, o oragaudis E talpino savyje lakius skystimus.

Ar-gi?

„Moksleivio“ Nr. 15-16 ponas P. L. straipsniu „Nepamatuota kritika“ bando sukritikuoti straipsnį „Mokslas ir mokyklos“, tilpusį „Vien. Liet.“ Nr. 3. Mat, kitą kartą rašydamas apie šv. Bedo kolegiją pasakiau, jog ten ne kolegija, bet vienuolynas, kurį globoja Tėvai Benediktinai. Šį pasakymą parėmiau priparodymais ir žemiau tad priduriau:

„Patįs faktai verčia manyti, kad lietuvių jaunuomenė žino geresnių mokyklų kiekviename didesniame miestelyje. Pagalios Valparaiso universitetas yra vienas iš parankiausių ir plačiai lietuviams žinomų universitetų“.

Šiuose žodžiuose p. P. L. apčiuopė netik „kolegijos“, bet ir pačio benediktinų ordeno sukritikavimą. Toliau gerb. autorius išskaitė iš straipsnio „Mokslas ir

mokyklos“ ir svetimų nuomonių neguodojimą, ignoravimą. Jis tad ir pastebi:

„Jei p. Z. V. (Vitkauskas) yra visapusiškas, tai neturėjo tiesos ignoruoti kitų nuomonės“.

Trumpai atsakau, kad man visai nesinorėjo „ignoruoti kitų nuomonės“. Vien pasinorėjo sužinoti tikrą dalykų stovį apie tuo metu plačiai lietuvių jaunuomeni peršamą šv. Bedo „kolegiją“. Iš geriausių šaltinių sužinojau, kad ten yra *ne* kolegija, kaip buvo rašyta, o vienuolynas, kurio perdetiniu yra vienuolis Vincentas Huberis. To neužginčijo nei mano gerb. oponentas. Jis tik kabėse pusilupu išsitaria, buk nežinąs, kad ten esąs vienuolynas, bet kolegija, girdi, tai tikrai esanti su „visomis teisėmis“.

Jei p. P. L. norėjo išrodyti viršminėto straipsnio klaidas, turėjo savo priparodymams pamatą surasti. Dabar nič nieko apie „Mokslas ir mokyklos“ straipsnio neteisingumą, nei gu-gu apie ten įlundusias paklaidas, tik stengiasi to straipsnio autoriui duoti pamokslėlį ir tiek! Jei taip, tai reiškia: straipsnis „Mokslas ir mokyklos“ buvo teisingai parašytas. Toliau, ir kur čia matosi „svetimų nuomonių neguodojimas“? O gal tame, kad teisybę pasakiau? Keistas „svetimų nuomonių neguodojimas“, ar ne?

Žemiau tarp kitko da štai ką patėmija:

„Jei jis (Z. Vitkauskas) turi tiesą girti laikraščiuose, net tame pačiame straipsnyje Valpa. univ., tai kodėl-gi šv. Bedo kolegijos lietuviai mokiniai negali girti savo mokyklą?“

Ir žemiau ve ką išveda:

„P no Z. V. sprendimas kaip tik yra *vienpusiškas*, nes nupeikia tą kolegiją vien dėl to, kad ji yra *katalikiška*, kad joje mokina *tėvai benediktiečiai*“ (autorius pabrauk.)

Nesa:

„Šv. Bedo kolegijoje darbuojasi *vienuoliai* (mano pabrauk. Nežino, kad tai vienuolynas!), žmonės su prakilniais tikslais, žmonės, kurie prieš save daugiau nieko neturi, kaip tik artimo labą; Valpa. gi daugelis mokytojų — *materialistai* (mano pabrauk.) žmonės, kuriems daugiau rupi savi reikalai, savo šeimynos labas“.

Anot priežodžio: girdamas išaugštinsi, peikdamas — nupeiksi, nupuldinsi. Bergždžias gyrimas yra nepageidaujamas. Kad ir girti, visuomet reikia prisilaikyti teisybės, atžagariai, — gyrimas virsta melu. Šv. Bedo vienuolyno mokiniai, anuomet berašydami laikraščiuose apie „šv. Bedo kolegiją“, nei puse lupu neprasitarė apie vienuolyną. Kodėl jie taip elgėsi? — Vien jiems tas žinoma. Taip darydami, ėmė ir prasilenkė su teisybe, nepasakė to, ką turėjo pasakyti. Kuomet tas iškilo aikštėn, ar-gi reikia tad rugoti už tai ir sakyti, kad, „sukritikavo netik pačią šv. Bedo kolegiją, bet ir visą benediktinų ordoną“? Antrą pusę vertus, niekas ir ne-

norėjo sukritikuoti tą „kolegiją“. Niekam neapeina benediktinų ordenas ir visos jo pergyventos tradicijos. Vien jiems ir jų pasekėjams tas gali rūpėti. Šiaip-gi žmonėms, visokių pažiūrų ir tikėjimų visuomenei, užtikrinu, kad tas visai neapeina. Galop, jei vienas teisybės žodelis pasirodė benediktinams pavojingas, tai ir nenoromis reikia paklausti: Bene tas visas ordenas ir jo įstaigos rymo ant sudrunėjusių neteisybės pamatų? Jei taip, tai kam dar slėpti tai?

Ne, netaip, kaip sveikas spėlioji, buk susekęs „nuo ko kito, kad tai tik benediktinų įstaiga“. Niekieno žodžiams netikėjau, bet pats viską ištyriau. Tamistėli, ar bučiau teisingai pasielgęs, jei, paklausęs kieno palaidų žodžių, bučiau ėmęs ir apvilkęs juoda apsiauta visą įstaigą? To nepadariau, nes, pirmiau visko, teisybė man rūpėjo.

Ant galo ir-gi nesuprantama, kodėl paukštis bijo savo lizdo? Juk, paveizdon, jei tuli jaunikaičiai mokinas tuluose universitetuose, kolegijose, vienuolynuose, jiems to tik saumyla tegali pavydėti. Vienok, antrą pusę vertus, jaunikaičiams ir-gi neprideria slėptis ir buidytis tos mokyklos, kurioje lavinas, tobulinas ir rengias prie gyvenimo. Ypač tada nereikia slėpti mokyklos gerų ir prastų pusių, kada ją rekomenduoji plačiai, visokių tikėjimų ir pažiūrų, jaunuomenei. To turėjo prisilaikyti ir bediečiai, o butų neiškilęs šis bereikalingas pasikalbėjimas.

Ant kiek pats sprendimas „vienpusiškas“, tesprendžia patis skaitytojai. Tik pabrėžiu štai ką: *Aš visai nepeikiau tos kolegijos vien delto, kad ji yra katalikiška, kad joje mokina tėvai benediktinai. Žodžiu, man nerupėjo jos krypsnys, o tik norėjosi iškelti aikštėn, kad tik seniau ji buvo kolegija, o nuo 1910 metų virto vienuolynu, kurį pridaboją Romos dvasiška valdžia ir kurio perdetiniu yra tėvas Vincentas Huber'is. Šiuo pasielgimu, suprantama, nepažeminau, neapsmeičiau kolegijos — vienuolyno. O jei sveikas ir bediečiai mano, kad taip, tai išeina, — paukštis bijo savo plunksnų.*

Kaip pirmame straipsnyje „Mokslas ir mokyklos“, taip ir dabar nekalbu apie vienuolyno tobulumą, vartojamas metodus, discipliną, moksliskas laboratorijas, muzėjus, knygynus, etc., etc. Kaip seniau, taip dabar visai nedraudžiu jaunuoliams važiuoti ten. Todėl sveikas nepamatuotai meti man vienpusiškumo pirštinę. Tiek to!

Jei ta vienpusiškumo dėme ir turėtume badyti vieną antriems akis, tai, berods... ji teisingiau pritinka mano gerb. oponentui, „Nepamatuotos kritikos“ autoriui. Ir štai del ko: Savo straipsnyje išgyrė, išgarbino, iškėlė padangėse šv. Bedo vienuolyno mokytojus-vienuolius, ir šalip sako: „daugelis Valpa. univ. mokytojų — materialistai“. Reiškia, netiki į Bibliją; reiškia netiki į personalį Dievą; reiškia, atmeta visas tikėjimiškas dogmas, priešinas visoms tikėjimų institucijoms,

nepripažįsta Pirmos Priežasties; galop reiškia, daugelis jų yra ateistai-bedieviai. Stambus apkaltinimas. Dailus visapusiškumas. Krikščioniška ir pavyzdinga pakanta! O kuo-gi gerb. autorius parėmė šį savo pasakymą? — Nugi nieku. Mat, šio universiteto profesoriai, nors ne man juos prideria ginti, nepasižymi: nei antitikėjimiškomis lekcijomis, nei prieštikėjimiška agitacija, nei prieštikėjimiška organizacija, kurią, „daugelis materialistų“, juk turėtų čia turėti! O gal prieštikėjimiškais veikalais? Nu — ne. Šiaip, ar taip, visgi gerb. oponentui, matyt, nerupėjo pasakymų pamatavimas. Toks šokinėjimas — spėliojimas yra nelemtas ir pavojingas. Jais niekas nejuodina kad ir didžiausio savo priešo. Jų saugojas tie, kuriems apeina teisybės ir visapusiškumo dėsniai. Štai ir patvirtinimas.

Kuomet vienuolis A. H. Tabrum, autorius „The Religious Beliefs of Scientists“, laišku klausė Illinois valstijos univ. pirmininko, daktaro filosofijos Edmundo J. James'o, ar jis patyrė savo gyvenime, kad daugelis mokslininkų yra nereligiški ir antikrikščioniški? Dr. Ed. J. James atsako: „Aš valstijinio universiteto esu pirmininku, kuriame randasi penki tukstančiai studentų ir apie penki šimtai profesorių — instruktorių, kurių mes visai nekvočiame iš religijos dalykų. Mes neturime, po teisybei, jokių oficialių informacijų linkui studentų ir profesorių tikejimo ir netikejimo“. Kitaip sakant, tikrai dalyko nežinodamas, nejuodina ir nepasmerkia žmonių. Valpa. univ. profesorių ir-gi niekas nekvočia iš tikėjimo dalykų, niekas jų neklausia, kokio jie įsitikrinimo, krypsnių. Tečiau gerbiamas oponentas vot ėmė ore pagavo žinias ir neku nepriparodydamas, pasmerkė net šimtus nepatinkamų mokslininkų.

Pasiveliju pasiulyti Tamstai perskaityti kad ir A. H. Tabrum'o jau minėtą veikalą, „The Religious Beliefs of Scientists“, iš kurio sužinosi, kad į pastatytą paklausą, ar daugelis mokslininkų nereligiški ir antikrikščioniški? Dauguma mokslininkų, kurie atsakė šią paklausą, labai atsargiai kalba. Jie tankiausia sako: „Musų draugavimas ir susitikimas su įvairiais mokslininkais verčia tikėti, kad dauguma mokslininkų yra religiški“. Tuli prideda, yra religiški, „tik su tulais išėmimais“. Nei vienas stačiai netvirtina, kad mokslininkai yra religiški, arba antireligiški. Jie, matyt, to tikrai nežino, labai atsargiai tad ir kalba apie tai. Tamsta-gi, kaip tik priešingai pasielgei. Be priparodymų, be logiško pamato, be apsvarstymo, ėmei ir įtarei mokslininkus. Dailus visapusiškumas, pavyzdinga tolerancija, o kas svarbiausia, tai tipišką svetimų nuomonių paguodojimas!

Nesuprantu, kaip „mokslo žvilgsniu“ šv. Bedo vienuolynas „neblogiau stovi“ už Valpa. univ.? Jei neblogiau stovėtų, tai imtų ir pasivadintų, berods, universitetu? Jei butų pasakyta: t u l o mokslo žvilgsniu, tai pusiau bėdos. Dabar — tai perdaug.

Autorius nieku nepamatuoja pasakymo, buk Valpa. univ. studentai gali "laisvais" buti ir net "viršun kojom vaikščioti". Jau valanda laiko, kaip čia gyvenu, panašių komedijų ir komedijantų, prisipažistu, nemačiau. Čia yra merginoms-studentėms specialės dormitorijos, kurias prižiuri matronos. Čia yra prefektai, kurie prižiuri vyrus-studentus. Kitaip sakant, čia yra paprastai augštesnėse mokyklose vartojama tvarka — disciplina. Tik, berods, žmogus žemus tikslus teturėdamas, gali taip neteisingai atsiliepti ir diskredituoti mokyklą be jokio priparodymo. O gal autorius, visapusiškumo prisilaikydamas, taip "reklamuoja" mokyklą, studentus ir profesorius? Neįspėjau. Bene tai bus svetimų nuomonių pagerbimas? Tiek te!

Galop p-nas P. L. sušuko, kad "katalikų tikėjimas neužmušė ir neužmuš žmogaus individuališkumo". Kai po priparodymą, priveda čielą eilę pasižymėjusių vardų. Nieko naujo. Daug ten pažymėtų vardų man gerai žinomi. Tuli lyg ir negirdėti, tečiau manau ateityje ir su jais susipažinti. Tilpusiems vardams, bent mano žvilgsniu, reikalingas platesnis apibudinimas. Šiaip pasakymai, kad tas ir tas tą ir tą atrado, anas tai ir tai išrado, da trečias ką ten parašė; yra sausi. Reikia žinoti ir aplinkybes, kuriose, jie begyvendami, tai dirbo.

Ar-gi "tuščiais žodžiais ir nekulturiškai žeminau", anot sveiko žodžių, "kitokios pasaulėžvalgos žmones"? O-gi straipsnyje "Nepamatuota kritika", galima sakyti, viso-ko yra "pirašyta", tik teisybės ir objektivumo, kažin kodėl, nei krislelio nėra. Teisybė, "nepamatuota kritika", nepamatuotai ir išėjo.

Taip, reikia galop sutikti su Tamsta, kad mums reikia visapusiškumo, reikia but objektiviais, bet kodėl tokiais neesame? Kieno čia kaltė? Berods tai bus tas, kad mes, besislapstydami po objektivumo skraiste, vot imame ir pradedame objektivumą saikuoti subjektivumu. Taip nedailu elgtis. Daleiskime, bekalbėdamas apie šv. Bedo vienuolyną galėjau suklysti, juk tai galima padaryti nieko prasto nemanant. Pačiam reikėjo faktiškai ir objektiviai pataisyti mano paklaidą ir but užbaigta. Dabar, Gerbiamasis, išbari straipsnio autorių, be priparodymų veltui garsini Valpa. univer., profesorius ir studentus. Žodžiu, prispėliojai, prisvajojai daug ko, o apie "Mokslas ir mokyklos" tilpusias paklaidas, — nei žodelio! Čia kaip tik ir stokuoja to visapusiškumo, objektivumo, taip-gi ir... kulturingumo.

Z. Vitkauskas.

Bibliographija.

Turime nemažą skaičių įvairios pakraipos ir spalvos savaitraščių. Per pereitus kelis metus beveik kiekvienas iš jų pasididino, tik ne turiniu, ne raštais, o... popieriu. Gauni žmogus laikraštį, tai nors turi kuo pečių pakurti... Tuli savaitraščiai kažin kodėl taip išsekę, be spalvos, be įvairumo, be gyvumo; žodžiu, laikraštis — miręs, atšalęs kunas...

Rods savaitraštis, kartą į septynias dienas teišeidams, turėtų but įvairus, smagus, patraukiantis, maždaug tinkančiai apdirbtas, ir turėtų rasti jame žinių žinelių, straipsnių-straipsnelių ne tik iš lietuvių gyvenimo, judėjimo, bet neturėtų praleisti ir pas svetimtaučius stambesnių apsireiškimų. Juk redaktoriai, berašydami apžvalgas, peržvalgas, apstabas, pastabas, turėtų prasitarti ir apie tas svarbesnes mintis, kurios yra gvildenamos svetimtaučių spaudoje. Jų pastaboms pritiktų but įdomioms, gambiai parašytoms, pamokinančioms, bet kur tau, toli gražu!

Nesuklysiu pasakęs, kad nėra nuobodesnio skaitymo už tulų savaitraščių redaktorių nedamaltas, nedakteptas, kažin kokia spalva ir literačiais "perlais" padailintas pastabas, editorialus.

Pats laikraštis tankiai užpildytas senais, iš kitų laikraščių paimtais straipsniais; editorialai ir gi bobų pasakomis užkimšti. Taip ir išrodo, kad gyvenime nieko naujo nėra. Pilki nuobodulio šešėliai tik slankioja ir slankioja po pakampes, aprėpdami visą skaidrują ir nepaprastą žmonijos judėjimą, pažangą. Panašiais šešėliais mūsų savaitraščių redaktoriai prisidengę, nieko daugiau nemato, kaip tik savuosius „priešus“.

Tuli mėnesiniai žurnalai ir tik jau tokiais pat "raštais" pripildyti. Tik "Jaunoji Lietuva" iškilo iš paprasto mūsų laikraščių snudurio. Pažvelgė platesnėm akim gyveniman ir stojo ant kulturinio kelio, kuris veda šviesion ateitin. Tečiau tai buvo tik pirmieji žingsniai. Toliau ir ji, berods, tik sapnais tegaivis lietuvių sielas...

Mes, begyvendami šiame augštai iškilusiam krašte, tarp kulturiškų žmonių, turime sekti jų svarbesnes mintis. Tuo paįvairinsime ir pagerinsime mūsų apsnudusią, korespondencijinę laikraštiją. Nusprendžiau tad nors retkarčiais peržvelgti svarbesnius, anglų kalba spaudinamus mėnesinius bei kitokius žurnalus, nors trumpai atpasakoti lietuviams ten išreikštas svarbesnes mintis. Tatai ir pildau nuosprendį.

POPULAR SCIENCE'E už balandžio mėn. randasi net keli įdomesni piešinėliai, iš kurių čia paminėsiu profesoriaus C. L. Edwards NATURE-PLAY. Šiame straipsnyje daktaras Edwards patieka žmonijai naują metodą kudikiams lavinti. Jo nuomone, viešose mo-

kyklose reikia įvesti pamokas iš gamt-mokslo srities. Bent dvi valandį į savaitę, jis sako, turime aiškinti vaikams tuos artimus daiktus, su kuriais ne tik ukininkas, bet ir šiaip žmogus susiduria.

Paveizdon, profesorius Edwards liepia mokytojams išleisti vaikus į lauką ir paraginti juos parinkti įvairių gėlių; toliau mokytojaus pareiga paraginti mokinius, idant jie pastebėtų tų gėlių svarbesnes ypatybes. Galop mokytojas turi paaiškinti vaikams kaip tos gėlės auga, žydi, ir jų vertę. Tą patį pataria daryti su medžiais, akmenimis ir žeme. Ypač daktaro akis atkreiptos į šliužius, paukščius, naminius gyvulius ir vabzdžius. Jis pataria, kad mokytojai duotų mokiniams piešti žemlapius, paveikslus, kur galėtų pažymėti: (1) daržą ir produktų vertę; (2) naudingumą paprastų daržų gyvenančių gyvūnėlių, k. v., rupužių, driežų ir vorų, kurie visi naikina ukei blėdingus vabzdžius; (3) piešinėlyje galima parodyti tinkamą žemės išdirbimą. Daigi profesorius Edwards pataria piešti mokyklose musių paveikslus ir ant jų pažymėti tas ligas, kurias musės išplatina. Šiuo būdu, profesorius mano, da mokyklose įkvėpsime vaikams, kas yra prasta, o kas gera; kas reikia guodoti, kas niekinti, smaugti.

Ar šią naują mokymą žmonija priims, sunku pasakyti. Suprantama, tai prigulės nuo to, kaip šias naujas mintis visuomenė supras ir apvertins.

*

CURRENT LITERATURE, už balandį, rašo, buk jau metas laiko, kaip Amerikonų susidarė komitetas teatro veikalams cenzuruoti. Girdi, jis netrukus išleisys surašą visų tų dramačių veikalų, kurie moraliai ir tinka vaidinimai. Netinkamų vaidinimui veikalų savo suraše nepažymėsią, ir taip netiesioginiu keliu mano atskirti grudus nuo pelų.

Negalime sakyti, kad tai nepageidaujamas užmąymas ir darbas. Amerikiečių teatras vodevilinis, nususęs, o didesniuose miestuose yra vaidinami ir baisiai nemoraliai "veikalai". Tuo žemina kiltą teatro vardą ir užlopina aistetikos kibirkšteles žiurėtojuose "publikoje". Gal bent panaši "cenzura" pagerins amerikiečių teatrą ir pastatys jį ten, kur jis ištikrųjų turėtų rasti.

*

Balandžio mėn. EVERYBODY'S MAGAZINE išspaudino žodinio duelio—debatų užbaigą. Šiuose debatuose dalyvavo dr. J. A. Ryan, as, stambus socializmo priešas, ir Morris Hillquit'as, stambus amerikiečių rašytojas ir socialistas. Pirmasis atakavo socializmą iš visų silpnųjų pusių, pastarasis netik kad pasistengė atlaikyti visą kritiką, bet ir parparodyti, kad socializmas neišvengtinas. Jis, ankščiau ar vėliau, turįs įvykti. Debatų sutraukoje M. Hillquit'as išvedė, kad dr. Ryan'as neturi plano, kurio prisilaikydamas, galėtų teoretiškai parparodyti, kaip galima darbininkų buvį pagerinti ir išvilkti juos iš šios nepadorios alginės vergijos. Dar pri-

vedė ir tai, kad Ryan'as, kur tik eina prie galutinio darbininkų buvio pagerinimo, ten priima nors išverščius, socializmo principus. Galop Hillquit'as pabrėžė ir metodas, kurių prisilaikydami, socialistai mano įvesti žmonijoje naują draugijinį surėdymą, butent socializmą.

Hillquit'as, bekalbėdamas apie socialistų vartojamas metodus socializmui įvykdinti, pastebi, kad socialistai nenori jokių lig-laikinių permainų. Jie, girdi, stengiasi įvykdinti radikales sociales reformas. Vienok antrą pusę vertus, socialistai, girdi nesipriešina kadir mažiausiam žmonių buvio pagerinimui. Tik socialistai jais nesigėria, nes jie tuo neužsiganėdina. Mat jie nori pakeisti šią, anot jų žodžių, kapitalistišką tvarką ir surėdymą, busiančią sociale.

Dr. Ryan'as durė socialistams, buk jų filosofija esanti materialė, tai yra, be materijos daugiau nieko nepripažįsta. Hillquit'as kaip tik ir atrėmė, jog socializmas nėra materialis, nes jis nemokina, kad viskas, matomi ir nematomi daigtai tuno ant materijos.

Dr. Ryan'as primeta socialistams, kad pas juos kaip industrijoje, taip ir paprastuose darbuose, betvar-kė viešpataujanti. Girdi, ar tai valdžia, ar tai draugijinis surėdymas turi žmones spirti prie darbo, atžagariai gi, nei vienas nedirbs ne tik paprastų, bet ir gerų, darbų.

Hillquit'as bedebatuodamas parparodinėjo, kad pulkininkas Goethals tik socialę tvarką darbininkuose įvedęs, nuveikė tąjį milžinišką darbą sujungė Panamos Kanalu Atlantiko ir Pacifiko Okeanu.

Toli gražu Ryan'as su tuo nesutinka. Jis parparodo, kad nė Goethals, nė kiti kareivijos pulkininkai, nė inžinieriai neapsiėmė, baidės to darbo tol, kol Suvienu-tų Valstijų val. imperatyviai nepasakė: "Tave nusky-rėme, tavo rankosna viską atiduodame, ir tu turi ten eit ir atlikti tau skiriamą darbą! Tada girdi Goethals suorganizavo darbininkus ne ant socialės papedės, bet prisilaikydamas militarės tvarkos ir disciplinos, o tik tada perkando tąjį, per metų eiles neįkandamą, riešutį.

Ryan'as toliau primeta socializmui moralių teisių stoką. Anot jo nuomonės, socializmui įvykus, žmonės virsią nemoraliais, nes jokios baumės už tai negausiā. Čia išrodo taip, kad teisės auklėja morališkumą žmonė-se, o ne žmonės pirmiau išauklėjo moralę nuomonę, o tada jau įvedė ir šio mokslo teises. Berods tobulam žmogui, kuris atskiria gerą nuo prasto, jokios teisės nėra reikalingos.

Dr. Ryan'as tvirtina, kad socializmui įvykus, persiskyrimai, šeimyniškos suirutės, girdi, virtė-virtų. Savo nuomonių patvirtinimui ima Europą ir Suvienuytas Vals. Tose Europos tautose, kur teismai ir bažnyčios aštriai draudžia porai persiskyrti, ten persiskyrimų visai mažai tėra; Suv. Val., kur lygiai valdžia ir bažny-čia grieštai neuždraudžia porai persiskyrti, čia porų persiskyrimai — kasdieninė pasaka.

Kaip debatuose, taip ir debatų sutraukoje Ryan'as išispyręs tvirtina, kad socializmas priešinas religijai ir bažnyčiai. Jo nuomone, nevienas socialistas netiki į Dievą ir į busiantį gyvenimą. Gi draugija be bažnyčios negali pasilaikyti.

Hillquit'as lygiai debatuose ir sutraukoje pažymėjo, buk socializmas neturi nieko bendro su bažnyčia. Jis jų nestatys, nei negriaus. Jei jos bus žmonėms reikalingos, be abejo, pasilaikys; jei ne, — pranyks. Galop Hillquit'as, matyt išvestas iš kantrumo, sušuko, buk bažnyčia priešinos kiekvienai naujai minčiai; kiekvienai naujai ir skaisčiai idėjai; pagalios norėjo ir mokslui užtvenkti kelią. Tatai neįstabu, jei bažnyčia visomis keturomis spiriasi prieš naują idėją—socializmą.

Šie debatai buvo žingeidūs, nes juose, it kokioj vermėje, persivertė visa socializmo filosofijos gilybė. O kritika tąją filosofiją da suprantamiau išaiškino.

Debatoriai ginčus vedė labai pavyzdingai. Be užsikalščiaivimo, be ypatingų įžaidimų, taip sakant, filosofiskai dalykus svarstė.

Alfa.

Victor Hugo.

Vertė Zemės Vaikas.

Notre Dame de Paris.

(Paryžiaus Švenčiausioji Panelė).

VII.

(Taša).

V. Tris širdys, viena kitai nepanašios

Febas-gi tuo tarpu visai ir nemanė mirti. Tokios rūšies žmonės yra labai gaivūs. Kuomet prokuroras sakė teisme Esmeraldai, kad jis miršta, tad tai buvo arba juokais pasakyta, arba klaida. Kada archidiakonas pasmerktojai pasakė jį jau mirus, tad jis nežinojo, kaip ten ištikrųjų buvo, bet norėjo, kad taip būtų.

Febas sužeistas buvo nugabentas pas tulą gydytoją, kur jis, tiesą pasakius, išgulėjo savaitę, kovodamas su mirčia, bet jaunatvė ir sveikas organizmas paėmė viršų, ir už trijų savaičių jis jau vaikščiojo. Jis palaikė geriausia esant nukeliauti pas savo garnizoną, buvusį viename kaimelyje, tikėdamasis, kad čia jam esant, Esmeraldos byla, dėlėi kurios jis buvo keletą kartų tardomas, kas jam daėdė iki gyvam kaului, pasibaigs, ir paskui jis vel sugrįžs į Paryžių pas savo sužiedotinę Fler de-Li. Kaime jam labai greitai nusibodo, ir jis neišgyveno čia ir dviejų mėnesių. Gegužės pradžioje jis jau sugrįžo į sostapilį visai tikėdamas, kad čigonės byla senai pasibaigė, ir visa kas likos užmiršta.

Jis atėjo pas savo sužiedotinę į Gondelorje rumus; jauna mergina pabarė jį, kad jis taip ilgai nesirodė, bet jam nieko nereiškė ją užgerinti.

Jis išgalvojo ištisą pasaką apie dvikovą, kurioje neva turėjęs dalyvauti ir buvęs sužeistas. Fler de-Li net apsiverkė iš išgąščio ir ėmė klausinėti apie smulkmenas. Febas tik-tik nesuklupo beaiškindamas, bet umai pertraukė kalbą ir paklausė:

— Pasakyk man, brangioji, kas tai da gauja ten, pleciuje, ir iškur visas tas triukšmas?

Tai taręs, priėjo prie lango.

— Ištikrųjų, nežinau, — atsakė Fler de-Li.

— Ketina nubausti kokią ten raganą, ar ką.

— O kaip ji vardu? — paklausė Febas.

— Nežinau.

— Už ką-gi ji kaltinama?

— Nežinau, — atsakė mergina, patraukusi pečiaus.

— Ach, Dieve mano, — pastebėjo ponija Aloiza, — argi galima žinoti vardus ir kalčias visų raganų, kurias, ačiu Dievui, baudžia beveik kas savaitę.

Jaunieji išėjo ant balkono.

Pleciuje buvo pilnutėlia žmonių. Visų namų langai ir durys buvo atdaros ir prisikimšę žiurovų. Akmeninę baliustradą priešais Bažnyčią, dabojo nuo minios alebardininkai. Didžiosios durys buvo uždarytos.

Minia krutėjo ir užė. Matomai, ji susirinko čia ko tai įdomaus pasižiūrėti. Retkarčiais galima buvo užgirsti juokas, tai moterų klyksmas, tai kudikių verksmas. O kartais girdėjosi keno nors šiurkštus, nemalonus balsas.

Štai laikrodinis išskambino dvyliktą. Minią perbėgo pasitenkinimo šnabždėsysis. Laikrodžiui pabaigus skambinti, visų galvos atsigryžo į vieną pusę, tarytum vėjui paputus. Už valandėlės visų imta šaukti:

— Štai jinai!

Fler de-Li uždengė sau veidą rankomis.

— Eikiva vidun, brangioji, — patarė Febas.

— Ne, — atsakė jinai. Mat, žingeidumas apgalėjo ir baime.

Į plečių įvažiavo juodas vežimas, dikto arklio traukiamas ir visa eile sargybinių apsuptas. Greta vežimo važiavo keletas teismo ir policijos įpėdinių, su Žaku Šarmoliu priešakyje. Ant to baisaus vežimo sėdėjo jauna mergelė su surištomis už nugaros rankomis. Ji buvo apvilta baltais ilgais marškiniais. Ilgi juodi plaukai — jie budavo kerpami prie pat kartuvių — buvo netvarkiai išsidraikę ant jos pečių ir kaklo. Per plaukus matėsi stora pilka virvė, užnerta jai ant kaklo. Iš po virvės matėsi žaliais karolėliais išsiuvinėtas merginos amuletas, kurį paliko ant jos kaklo, išpildydami paskutinį jos, mirstančiosios, prašymą. Palei jos kojas gulėjo, taip pat virvėmis suraišiota, jos balta ožkelė. Nuteistojai dantimis laikė nustumusius nuo peties marškinius. Toje baisyje valandoje ji dar jautė gėdą, matydama, kaip minia žiuri į jos apnuogintą kūną.

— Dieve mano! — sušuko Fler de-Li. — Febai, pažiūrėkite, juk tai ta pati bjauri čigonė su ožka!

Tai sakydama, ji atsigryžo į kapitoną. Šis stovėjo, akis išmeigęs į vežimą. Jis buvo nubalęs, lyg drobė.

— Kokia čigonė su ožka? — užklausė, tarytum nesuprasdamas.

— Kaip, ar-gi jau užmiršai?...

— Aš nežinau, apie ką jūs sakote, — perkirto jis.

Buvo beeinąs kambarin. Bet Fler de-Li, kurioje, pamačius čigonę, pakilo pavydumas, su neužsitikėjimu pažiūrėjo į ją. Ji lyg ir atsiminė, kad tos čigonės byloje buvo įmaišytas kasžin-koks oficerius.

— Kas tamstai pasidarė? — tarė ji. — Galima pamįslyti, kad nusiminei, šitą moteriškę pamatęs.

Febas pabandė sukvatoti.

— Nusiminiau? Anė kiek! O ką gi aš su tuom visu turiu?!

— Tad pasilikk čia ir žiurėsiva iki pat galui, — tarė ji paliepiančiai.

Nebuvo kas bedaryti, — kapitonas pasiliko. Jį ramino tai, kad pasmerktoji nepakėlė akių, taigi ir negalėjo jo matyti. Ji vos-vos tepanešėjo į buvusiąją Esmeraldą. Nežiurint tos baisios nelaimės, kuri ją ištiko, ji visgi buvo labai graži. Didelės, juodos akys atrodė dar didesnės prie įdubusių veidų. Apmiręs jos profilis buvo tyras ir permatomas.

Jos kunas svyravo, vežimui kratant. Žiūrėjo ji rusčiai, betiksliai. Jos akyse blizgėjo ašaros.

Baisi procesija perėjo per minią. Turime vienok pastebėti, kad ta jauna ir graži prasižengėlė, apimta tiekos nelaimių sujudino daugelio žmonių širdis, ir jose pabudo sąjausmas. Gėdos vežimas sustojo prieš Bažnyčią.

Plačios durys atsidarė tarytum pačios savimi. Plečiuje buvo pastebėtina tyku. Bažnyčios viduryje ant altoriaus vos žybėjo žvakės priešais sidabrinį kryžių ant juodo fono.

Vidurinėje Bažnyčios dalyje nebuvo nieko. Tik gale ant vieno suolo matėsi kelios išskustos kuningų galvos. Toje valandoje, kada atsidarė durys, bažnyčioje sugiedojo choras, kurio monotoniški balsai skambėjo tarytum laidotuvių giesmė. Tai buvo gedulingosios pamaldos.

Minia klausėsi giesmės su pagarba. Nelaimingoji žiūrėjo į Bažnyčios vidurį, bet nieko nematė. Jos nubalusių lupos kažką šnabzdėjo, o kada prie jos prisiartino budelio pagelbininkas, kad nukėlus ją nuo vežimo, tai išgirdo ją kartojant vardą "Febas".

Atrišo jai rankas. Atrišo ir paleido ant žemės ir ožką. Gyvulėlis ėmė linksmi šokinėti, pasijutęs liuosas. Esmeraldą basą privedė prie Bažnyčios. Užpakaly je žeme raitėsi ilga stora virvė, užnerta jai ant kaklo.

Pasiliauta giedoti. Didelis aukso kryžius ir eilė degančių žvakių artinosi prie durų. Už valandėlės pasirodė ilga eilė kuningų ir diakonų, bažnytiniiais rubais pasirengusių. Giedodami psalmus, jie palengva artinosi

prie nuteistosios. O jinai žiūrėjo į vieną veidą, — į veidą kuningo, ėjusio palei patį kryžių.

— O, — prašnabzdėjo tyliai, visa sudrebėjusi, — ir vėl tas pats vienuolis!

Ištikrųjų tai buvo archidiakonas. Iškėlęs augstyn galvą, plačiai išplėtęs akis, jis tvirtais žingsniais artinosi prie savo aukos. Toje valandoje, kuomet jis atsidurė tarpduryje ir jį apšvietė skleistus saulės spinduliai, jis buvo mirtinai nubalęs. Daugeliui iš minios atrodė, kad jis panėsi vienai stovylai galerijoje, nužengusiai nuo savo papėdės. Išrodė, lyg jis išėjo pasveikintų ant karsto kranto tą, kuri ėjo mirties pasitiktų.

O ji, ir—gi nubalusi, vos tepastebėjo, kaip jai išpraudė į rankas sunkią vaškinę žvakę. Ji negirdėjo, kaip jai skaitė viešos mėtavonės formulą, ir kada liepė pasakyti "amen", tai ji machinaliskai tai padarė. Ji truputį atsipeikėjo tiktai tuokart, kada pamatė, kaip kuningas, pamojęs sargybai, idant pasitrauktų salin, prisiartino prie jos.

Kraujas puolė jai į galvą. Jos dvasioje, apimtoje jau mirties šalčiu, užsidegė rustybė.

Kuningas garsiai pratarė:

— Nuodėmininke, ar tu padarei visišką atgailą už savo nuodėmes?

Ir, nulenkęs galvą, tartum klausydamos jos atsakymo, prašnabzdėjo:

— Aš dar galiu tave išgelbėti; ar sutinki buti mano?

Ji ilgai pažiūrėjo į ją.

— Pasitraukk, velni, o jei ne — tai aš viską pasakysiu miniai! — Atsakė nelaimingoji.

— Tau niekas nepatikės, — rusčiai atsakė kuningas. — Tu tik padidinsi savo prasižengimą. Atsakyk greičiau, ar sutinki?

— Ką tu padarei su mano Febu?

— Jis numirė, — atsakė kuningas.

Šitai taręs netyčiomis pakėlė galvą. Jo akys staiga pamatė ant balkono stovintį kapitoną ir Fler de—Li. Krupterėjo, pabraukė rankomis per veidą, pažiūrėjo dar sykį, sukeikė ir visas jo veidas bjauriai susiraukė.

— Tad mirk, jei taip! — iškošė per dantis. — Tu niekam kitam nepateksi!

Pakėlęs ant čigonės galvos rankas garsiai ištare:

— Eik, nusidėjėlės dusia, ir tegul Viešpats susimylti ant tavęs!

Tuo baisiuoju sakiniu užsibaigė viešosios mėtavonės apeiga. Tai buvo sutartinas ženklas budeliui.

Minia suklaupė.

— Amen! — Užbaigė archidiakonas.

Atsisuko užpakaliu į nuteistąją. Jo galva nusviro ant krutinės ir jis prisiartino prie kitų kuningų. Už valandėlės jie visi pražuvo bažnyčios tamsoje.

Bažnyčios durys dar buvo atdaros ir ten, viduje, buvo žiauru ir tamsu.

Nuteistoji stovėjo nesikrutindama, laukdama, kad valdžia paimtų ją į savo rankas.

Šarmoliu pamojus, prie Esmeraldos prisiartinu du budelio pagelbininku, kad vėl surišus jai rankas.

Dabar, kuomet jai beliko vos kelios valandėlės gyventi, nelaimingoji, apimta didžiausio noro gyventi, pakėlė savo paraudonavusias akis į debesius, plaukancius danguje, ir apsidairė aplink... Staiga ji baisiai suklykė iš džiaugsmo. Ant balkono, tiesiai priešais jos akis, stovėjo jisai, jos valdovas, jos Febas, toks pat gražus, toks pat blizgus, kaip ir pirma. Reiškia, visi jai melavo, sakydami jį pasimirus. Tai stovėjo jisai, jinai nebeabejojo.

— Febai! — Sušuko jinai. — Mano Febai!

Ir ji norėjo istiesti į jį savo rankas, bet jos buvo suristos virvėmis.

Dabar ji pamatė, kad kapitonas susiraukė, o daili mergina, stovėjusi greta jo, pažiūrėjo į jį piktai ir su pasityčiojimu. Paskui Febas kažką tokio pasakė, ko ji negalėjo užgirsti, ir abu skubinau iėjo vidun, ir balkono duris užsidarė.

— O, Febai! — sušuko ji nusiminusi: — nejau-gi ir tu visam tam tiki?!

Baisi mintis perbėgo per jos galvą. Ji atsiminė, jog ji buvo pasmerkta mirčiai už kapitono Febo De-Satoper nužudymą. Ikišiol ji viską kentėjo be pasipriešinimo žodžio. Bet šis pastarasis smugis buvo visųžiauriausis. Ji nualpo ir perpuolė ant bruko.

— Na, imkite ją, neškite vežiman, ir užbaigkite! — tarė Šarmoliu.

Niekas ikišiol nepastebėjo tarp kolumnų, kur stovėjo karalių stovylos, kažkokią keistą žmogystą, kuri visą laiką žiūrėjo į tai, kas aplinkui darėsi. Galima buvo manyti, jog tai yra koki akmeninė stovyla, taip jis ramiai užsilaikė. To repaprasto žiurovo veidas buvo bausis, kaklas išsitempęs priekin, akis įremtos į pasmerktąją. Dar nuo pat ceremonijos pradžios jis pririšo storą virvę prie baliustrados, palei kurią stovėjo, ir nuleido ją žemyn. Padaręs tai, jis ramiai sau žiūrėjo į viską, kartais net ir švilpdavo. Staigu, toje valandoje, kuomet budeliai, paliepus Šarmoliu, prisiartinu prie čigonės, jis peržengė per balistradą, pagriebė virvę ir kaip vandens lašas nuslydo pasieniu žemyn. Pribėgo prie čigonės, skubinau ir tvirtai atmetė šalin budelius, pagriebė mergele pusiau, ir kaip bematant įpuolė į bažnyčią. Paskui pakėlęs ją augščiau savo galvos, suriko nežmonišku balsu:

— Atvangi Prieglauda!

Visa tai atsitiko žaibo greitimu.

— Prieglauda, prieglauda! — suriko minia ir tukstančiai delnų ėmė ploti, o vienintėlė Kvazimodos akis sužybėjo iš džiaugsmo.

Tas atsitikimas prikėlė nualpusią Esmeraldą. Ji atmerkė akis, pasižiūrėjo į Kvazimodo ir vėl užmerkė jas, tartum išsigando to, kurs ją išgelbėjo.

Šarmoliu, sargyba ir budeliai net nutirpo nuo tokios netikėtos dalykų permainos. Bažnyčios sienose prasižengėlis buvo laikomas nebepaliečiamu. Bažnyčia buvo prieglaudos vieta, ir žmogaus teisdarystė negalėjo peržengti bažnyčios slenksčio.

Kvazimodo sustojo viduryje Bažnyčios. Jis laikė rankose drebančią jauną mergele, kuri gulėjo ant jo rankų, lyg koks lengvutis uždangalas. Ir jis nešė ją su tokiu atsargumu, tarsi tai buvo koks brangiausias indas. Jis, matomai, jautė, jog tas gražus sutvėrimas yra ne jo rankoms. Kartais atrodė, kad jis ir savo alsavimu bijojosi jos dasiliesti; o tarpais jis glaudė ją prie savo kampuotos krutinės, kaip kokią didelę brangybę, ar kaip motina savo kudikį. Jo akyse degė tai didis, begalinis malonumas, tai ugnies liepsna.

Moteris minioje juokėsi ir verkė. Minia trypė kojomis iš džiaugsmo, nes ištikrųjų toje valandoje Kvazimodo buvo labai gražus. Jis, tas išmata, priemeta, jautėsi galingu ir tvirtu; jis žiūrėjo veidan tai visuomenei, kurioje pats buvo ištremtinis, ir priešais kurią taip drąsiai sustojo; jis ėjo priešais žmonių teisdarystę, išrovė iš jos rankų auką, — ėjo prieš tuos teisėjus, sargybą! Visa tai pergalėjo jisai, išgama, taja spēka, kurią jam davė Dievas.

Ištikrųjų maloniai atrodė šitoji išgimėlio apreiškiamoji globa nelaimingam, mirčiai pasmerktam sutvėrimui. Du kraštutiniu nelaimės laipsniu susijungė, dvi auki, gamtos ir žmonių, susijungė bendroje pagalboje.

Kvazimodo, pastovėjęs valandėlę, pasigėrėjęs savo laimėjimu, nuėjo gilyn į Bažnyčią. Minia sekė jį akimis, kiek galėdama, stengdamos jį matyti, ir vis klykė iš džiaugsmo. Štai jis pasirodė stovylų galerijoje ir, vel pakėlęs augštyu galvą, sušuko: "Prieglauda!" Už valandėlės jis jau buvo augščiau, vis šaukdamas. "Prieglauda!" Minia ir-gi šaukė. Pagaliaus trečiu sykiu jis paširodė bokšte, kur kabojų jo didysis varpas. Iš čia jis su dar didesniu pasididžiavimu parodė miniai išgelbėtą nuo mirties mergele, ir jo griausmingas balsas, kurio jis pats niekad negalėjo girdėti, dar sušuko:

— Prieglauda, prieglauda, prieglauda!

— Ura! Ura! — plečiuje šaukė tukstančiai balsų. Tas garšas perbėgo upę, nustebino minias žmonių, stovinčių pas kartuves, nustebino seną užsidarėlę Rolando bokšte, kuri vis dar žiūrėjo į ešafotą ir laukė, kada bus kariama čigonė.

(Seka skirsnys "VIII. KLAJOJIMAS".)

BRIEUX.

Sunaikintosios Gerybės.

(“LES AVARIE’S”. PAGAL JOHN POLLACK’O
“DAMAGED GOODS” “LAISVAJAI MINČIAI”
vertė Karolis Vairas.)

II AKTAS.

(Taša.)

PONIA DUPONT. Nutilk! Ar nenutilsil!?

JURGIS. Sučiaupk burną!

AUKLE. Bereikalo rupinatės! Visi apie tai jau žino. Justinas klausėsi pas duris, kuomet kalbėjotės su daktaru, ir viską man papasakojo. O, gal aš ir kvaila, bet aš nesu tiek daug kvaila. Aš noriu gauti savo pinigų ir noriu sau eiti namo.

JURGIS. Tylėk!

PONIA DUPONT. (*paimdama ją už rankos*) Sulaikyk savo liežuvį, aš tau sakau!

AUKLE. Leiskite man eiti! Leiskite man eiti! Aš žinau, kad jusų išpera vaikpalaikis nėra sveikas ir negali gyventi! Aš žinau, kad jis yra kiaurai supuęs, nes jo tėvas turi gyvulišką ligą, kuria užsikrėtė nuo kokios tai moteriškės, o tokios gatvėse naktimis valkiojasi!

(*Henrieta su baisiu klyksmu puola ant žemės ir raitosi sopulingose verksmo konvulsijose.*)

JURGIS (*skubindamasis pas ją*) Mano Dieve!

(*Henrieta traukiasi nuo jo su pasibjaurėjimu ir baime, atsimušančia ant viso jos veido ir stovylos.*)

HENRIETA. (*klykdama, lyg pabludusi moteris*) Šalin, neliesk manęs! Neliesk manęs!

(*Daktaro kambarys ligoninėje, kur jis yra vyriausiuoju gydytoju. Daktaras ineina su medicinos studentu, abu apsirengę ligoninės rubais; kalbėdamas nusivelka baltą savo apsiaustą.*)

DAKTARAS. Beje, ar tas žmogus, kurį mes matėme priemenėje, laukia jusų?

STUDENTAS. Ne, ne manęs.

DAKTARAS. Tai bus ansai mano deputatas. Ar žinote šitą vardą? Kur gi aš padėjau kortelę? (*Žiuri ant savo stalo*) Aha, štai, “Loches, deputatas iš Sarthes”.

STUDENTAS. Tai tas garsusis Loches?

DAKTARAS. Taip, taip, iš Sarthes. Geras kalbėtojas, ar ne?

STUDENTAS. Griausmingas, aš manau.

DAKTARAS. Taigi jam tas vardas ir tinka. Jis, tur buti, yra labai užimtas visuomenės dalykais?

STUDENTAS. Taip.

DAKTARAS. Aš manau, kad jis Rumuose ketina pakelti agitaciją, kad pravedus įstatymus, kurių mes jau nuo senai reikalaujame. Nėra abejonės, kad jis stos

pirmutinėje tos kovos vietoje. Štai kaip jis rašo: “Loches, deputatas iš Sarthes, kreipiasi...” ir butų dėkingas, jei aš jį galėčiau matyti ryt, nedėlioje, ne konsultacijos dėlei.

STUDENTAS. Gal buti, kad jis turi panašią idėją.

DAKTARAS. Na, turėdamas čia deputatą, aš jam parodysiu įdomius dalykus. Štai dėlko aš turiu čia ligonę iš St. Charles apielinkės ir atsivežiau numerį 28.

STUDENTAS. Ar aš jums reikalingas?

DAKTARAS. Visai ne, brangus prieteliau.

STUDENTAS. Sudie, pone.

DAKTARAS. (*šaukia į išeinantį studentą*) Malonėkite pasakyti tenai, kad atvestų pas mane M. Loches’ą. Ačiu labai. Sudie.

(*Studentas išeina. Įeina Loches ir pasilenkia. Daktaras rankos mostelėjimu kviečia jį atsisėsti.*)

LOCHES. Turiu buti dėkingas jums, kad teikėtės mane priimti nereguliariško priėmimo valandoje. Dalykas, su kuriuo atėjau pas tamstą, yra begalo baisus. Aš esu pono Jurgio Dupont’o uošvis. Po baisaus vakarykščio atsitikimo, mano duktė drauge su savo kudikiu sugrižo pas mane, ir aš atėjau melsti tamstos, kad neatsisakytum gydyti kudikį mano namuose.

DAKTARAS. Labai gerai.

LOCHES. Ačiu. O dabar apie tą niekšą, kurs yra tos nelaimės priežastimi...

DAKTARAS. (*labai mandagiai*) Tamsta turi man atleisti, bet tai yra dalykas, į kurį aš negaliu kištis. Mano pareigos — tai gydytojo pareigos.

LOCHES (*kietu balsu*) Meldžiu atleidimo, bet aš manau, jog tamsta, išklauses mane, pilnai su manim sutiksi. Aš neužimsiu tamstos apsakiniėjimu kerštui plano, kokį sumaniau vakar, kada mano nelaimingoji duktė, su kudikėliu ant rankų, atbėgo pas mane po to baisaus apsireiškimo, kurį tamsta jau žinai. Tamsta atleisk, kad aš taip kalbu, — oh, aš vos tegaliu susivaldyti! Aš buvau pasiryžęs kalbėti apie tą dalyką šaltai: bet kaip tik man ateina galvon tas žmogus ir tas baisus jo pasielgimas — brutališkas, vyliungingas smugis, kurį jis uždavė man ir mano dukterei, — aš negaliu savęs suvaldyti... aš... aš... Tai neįtikėtina! Mano duktė! Dvidešimts dviejų metų mergaitė! Dvidešimts dviejų metų...

(*Tyluma.*)

DAKTARAS. Suprantu ir pagodoju tamstos jausmus; bet, tikėk tamsta man, tamsta dabar esi tokia dvasios stovyje, kad neprivalai nieko nuspręsti galutinai.

LOCHES. (*smarkiai*) Taip, taip: aš save suvaldysiu. Visą pereiną naktį perleidau mąstydamas. Ir atmetus tai, ką aš minėjau, priėjau prie šitokio išvedimo: mes kuogreičiausiai reikalavime persiskyrimo! Taigi ir atėjau pas tamstą prašyti, kad duotum man paliudijimą, kurs ir bus pamatu tai persiskyrimo bylai.

DAKTARAS. Kokio paliudijimo?

LOCHES. Paliudijimo sulig to, kokios rūšies yra to žmogaus liga.

DAKTARAS. Apgailėtina: aš negaliu išduoti tokio paliudijimo.

LOCHES. Kaip-gi tai?

DAKTARAS. Mano profesijos sekreto taisyklės man nepavelyja tai padaryti.

LOCHES. Tai nėra galima, kad tamstos pareiga būtų stoti kriminalistų pusėje, priešais jų aukas.

DAKTARAS. Kad išvengus diskusijų, pasakysiu, kad, jei net bučiau liuosas nuo savo profesijos pareigų, tai vis-gi tokiu būdu nepagelbėčiau tamstoms.

LOCHES. Ar galiu paklausti, dėlko?

DAKTARAS. Bučiau priverstas griaudinties, jei gelbėčiau tamstoms gauti persiskyrimą.

LOCHES. Tiktai delto, kad tamsta laikais vienos ar kitos teorijos, delto, kad tamstos profesija padarė tamstą skeptiku ar bejausliu sulig tokios nelaimės, kaip mūsų, mano duktė privalo nešioti to žmogaus vardą iki savo mirėiai?

DAKTARAS. Mano atsisakymas tegali būti tamstos dukterei tiktai naudingas.

LOCHES. Na jau! Bet tamsta turi labai keistas pažiūras!

DAKTARAS. (*labai mandagiai*). Tamsta, budamas tokiam dvasios sujudime, be abejonės užsipulsi ant manęs. Bet tai neižeis manęs, žmogaus su patyrimu, bet tamsta turi suprasti, dėlko aš atsisakau diskusuoti šitą klausimą. Pirma negu aš ką sakysiu, pavelykit paaiškinti tamstai mano padėjimą. Tamsta reikalauji iš manęs paliudijimo, kurį priduosai teismui, kaipo prirodymą to, jog tamstos žentas užsikrėtė syphiliu?

LOCHES. Taip.

DAKTARAS. Ar tamsta pamąstei, kad taip pasielgdamas, tamsta visam pasauliui apskelbsi, jog ir tamstos duktė galėjo ta liga užsikrėsti? Ši byla, kaip ir kitos, bus oficiališkai pagarsinta laikraščiuose. Ar tamsta manai, kad po tokiam atsitikimui tamstos duktė galės gauti sau antrą vyrą?

LOCHES. Ji niekadės daugiau nebeis už vyro.

DAKTARAS. Dabar gal ji taip ir sako. Ar tamsta esi tikras, kad ji taip pat sakys už penkių ar už dešimties metų? Prie to, tamsta negausi persiskyrimo, nes aš neišduosiu reikalingų priparodymų.

LOCHES. Aš rasiu kitokį budą gauti priparodymus. Aš pavesiu kūdikį kitam daktarui apžiūrėti.

DAKTARAS. Taigi! Ar tamsta manai, kad tam mažam sutvėrimėliui dar neužtenka nelaimių, kokios jį patiko pačioje pradžioje jo gyvenimo? Ji bus ir taip jau menkos sveikatos; be to dar tamsta nori uždėti ant jos legališkai paskelbtą ir nebenuimamą prigimto syphilio dėmę?

LOCHES. Tad išeina, kad ruskriaustieji, kuomet

jie nori apsiginti, buna dar žemiau nustumti! Taigi įstatymas neduoda jokių ginklų apsigynimui nuo žmogaus, kurs veda nekaltą ir sveiką mergele, žinodamas, kad užkrės ją savo paleistuvystės vaisiais, padaro ją motina nesveiko sutvėrimo, kurio ateitis yra tokia, kad mylintieji jį nežino patįs, ar melsties už jo gyvastį, ar melsti mirties, kad jį paimtų! Tas žmogus padarė savo moterei didžiausią skriaudą, baisiausiai ją pažemino ir ižeidė. Jisai, kaip dabar pasirodo, prilygino ją prie tų, kurios valkiojasi gatvėmis ir su kuriomis jis pats užsikrėtė, o paskui, užkrėstą kraują turėdamas pats, užnuodijo ją ir jos kūdikį. Ir toksai žmogus, toksai prostitutas, gyvena drauge su mumis, yra mūsų šeimynos nariu, sėdasi su mumis prie vieno stalo! Jis sutruškino mano dukters mintis, kaip kad suteršė jos kuną, jis surišo ant visados jos mintyje buvusį idealą meilės, su dievai žino kokiomis ligonbučių baisybėmis! Jis sužeidė ją fiziškai ir morališkai, jos garbėje ir jos padorume, jos meilėje ir jos kūdikiyje. Jis nustumė ją į gėdos bedugnę. O įstatymų ir viešosios opinijos stovis yra toks, kad ta moteris negali atsiskirti nuo to žmogaus kitaip, kaip per didžiausį skandalą, kurs sunaikins jos ir jos kūdikio gyvenimą. Tad gerai, aš nejieškosiu tokių įstatymų pagalbos. Pereitą naktį aš klausiau savęs, ar tai nėra mano pareiga man pačiam nuveiti pas jį ir nušauti kaip pasiutusį šunį. Tiktai bailumas mane nuo to sulaukė. Apsilpęs, nusprendžiau kreipties prie įstatymų. Na, o kadangi įstatymai negali man prigriebėti ir kaltininką nubausti, aš visą tą galybę paimsiu į savo rankas. Gal jo mirtis bus persergėjimu kitiems.

DAKTARAS. (*padėdamas į šali skrybėlę*). Tamsta bus teisiamas visam gyvenimui...

LOCHES. Ir aš busiu išteisintas.

DAKTARAS. Taip; bet pirma publikai bus išpaskotos visos to atsitikimo smulkmenos. Skandalas ir nelaimė bus dar didesni, negu dabar. Ir iš kur tamsta žinai, kad ant rytojaus po išteisinimui tamsta neatsidursi prieš daug rustesnį teisėją? Ką tamsta pasakysi, jei tamstos duktė, pamačiusi, jog nebeatitaisomai sugriovei visą jos laimę, ir besigailėdama to užmuštojo, paklaus tamstos, kokią turėjai teisę užmušti jos kūdikio tėvą, — taigi ką tamsta tuokart atsakysi? Ką tamsta pasakytum, jei kadanors ir tas pats kūdikis to paties paklaustų?

LOCHES. (*nupuolusiu balsu*). Tad kas man belieka daryti?

DAKTARAS. (*skubintai*) Atleisti.

(*Tyluma*).

LOCHES. (*be energijos*). Niekados.

DAKTARAS. Ar tamsta esi įsitikinęs, kad turi teisę būti koku nepermaldaujamu? Ar nebuvo tamstos galėję užbėgti už akių visai tai nelaimėi?

LOCHES. Mano galėje? Tai tamsta manai, kad aš už visą tai atsakau?

DAKTARAS. Taip, aš taip manau. Kuomet buvo tariamasi apie vestuves, tai tamsta, be abejonės, nemaža tyrinėjai sulig busimojo savo žento įplaukimų; tamsta padarei apžvalgą jo turtui; pasitenkinai jo būdu. Ir tamsta apleidai tiktai vieną dalyką, kurs buvo visų svarbiausis: tamsta nepasistengei patyrinti jo sveikatą.

LOCHES. Ne.

DAKTARAS. Ir delko?

LOCHES. Kad nepriprasta taip daryti.

DAKTARAS. Taigi reikia šį dalyką papratiman įvesti. Pirm išleisiant savo dukterį už vyro, tėvas taip rupinasi sulig savo dukters busimojo vyro, kaip ir bile vertelgystėje samdant darbininką.

LOCHES. Tamsta turi tiesą; reikia įstatymo apie tai.

DAKTARAS. Ne, ne! Mes nereikalaujame naujų įstatymų: jų ir taip jau per daug. Visa ko reikia — tegul žmonės geriau apsipazišta su tos ligos reikšme ir ypatybėmis. Neužilgio bus papročiu, kad vaikas, norėdamas apsigyventi su mergina, turės prie kitų dalykų priduoti ir daktaro paliudijimą sulig savo kuno sveikatos, o tas budas užtikrins, kad jis neįneš į šeimyną tos baisios ligos. Tai būtų labai paprasta. Kada tai bus papročiu, tai vaikas nueis pas savo daktarą, gaus paliudijimą pirma, negu eis užsiregistruoti, kaip kad dabar yra: pirma, negu gausi šliubą bažnyčioje, reikia gauti iš kuningo paliudijimą, kad atlikai išpažintį. Dabar dalykai šitaip yra: pirm vestuvių šeimynos advokatai susieina, kad apkalbėjus visą dalyką; o būtų daug išmintingiau, kad vietoj tų advokatų susieitų šeimynų gydytojai; tokiu būdu būtų galima išvengti daugybės nelaimių. Jusų tyrinėjimai, kaip matote, buvo nepilni. Tamstos dukterį galėtų paklausti tamstos, delko tamsta nepasirupinai taip pat sulig jos sveikatos, kaip ir sulig jos turto. Sakau tamstai, kad turi atleisti.

LOCHES. Niekados.

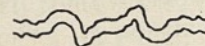
DAKTARAS. Na, yra dar paskutinis argumentas, kurį, jei reikia, privalau pastatyti. Ar tamsta pats esi visai be prasižengimo, kad esi toks kietas sulig kitų?

LOCHES. Aš niekad neturėjau jokios slaptos gėdingos ligos, sir!

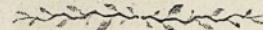
DAKTARAS. Ne to aš ir klausiu. Aš tik klausiu, ar tamsta niekad nebuvai tokiose aplinkybėse iš savo kalčios, kad galėjai panašia liga užsikrėsti? (*Pauza, Loches nieko neatsako.*) Taigi matote! Tamstą išgelbėjo nuo nelaimės giliukas, o ne tamstos doringumas. Maža tėra dalykų, kurie mane pykintų taip kaip tie žodžiai "slapta gėdinga liga," kaip tamsta tik ką išsireiškei. Ta liga yra toki pat, kaip ir kitos ligos: tai viena mūsų kančių. Nėra jokios sarmatos ar gėdos sirgti — net jei ligonis to ir užsitarnavo. (*karščiau*). Klausykite, pakalbėkiva aiškiau! Aš norėčiau žinoti, kaip daug tų žiauriųjų moralistų, kurie pasipiktina iš vieno tik žodžio "syphilis," kurie, kuomet apie tai kalba, išsireiškia su

tam tikru pasibjaurėjimu, o į ta liga sergančius atsi- neša kaip į kokius kriminalistus, ar-gi jie niekad nebuvu išsistatę pavojui? Ar tiktai išimtis taip kalba? Kaip manai, ar daug yra nekaltųjų, nebuvusių užsikrėtimo pavojuje? Keturi iš tukstančio. Gerai, palikki-me juos nuošaliai. O tarp tų likusiųjų ir pačių ligonių aš nematau jokio skirtumo, tai tik jų laimė, kad neužsikrėtė (*užsidega*.) Ir del dangaus! aš neturiu daugiau sympatijos sulig tų, kurie išliko neužsikrėtę: likusieji užsimokėjo bausmę, jie kentėjo ir gailėjosi, o anie-nuėjo laisvi! Padarykime, susimildami, lygybę tarp tų žmonių ir atmeskime į šalį hypokriziją. Tamstos žentas, kaip tamsta pats ir kaip didžiausia vyrų dalis, turėjo sugulovę pirm apsivesiant. Jį ištiko nelaimė, jis užsikrėtė syphiliu, ir apsigėdė, tikėdamasis, kad liga jau nebėra pavojinga, o vienok ji dar buvo tokia. Tai buvo nelaimė, kuriai mes, kiek išgalime, turime pagelbėti, o ne bausti už ją. Gal buti tamsta savo jaunystėje buvai užsitarnavęs daug daugiau, negu jisai; šitame atvėjyje tamstos ir jo padėjimai yra panašės dviem prasikaltėliam: vienas jų buvo laimingesnis ir negavo bausmės, o antrasis likos nubaustas. Šitas dalykas turi tamstą nuraminti ir sujudinti.

(T. b.)

Šis bei Tas iš Chronikos

Ir Mažojoje Lietuvoje mūsų broliai kruta... Judėjimas jų eina priekyn rodo vėžio žingsniu. Ir kitaip buti negali. Juk d-ras Stepulaitis, d-ras Gaigalaitis, p. Vidunas ir k. tik iš lėto lietuvybę tejudina; visi bijosi valdžiai nusikalsti... O toji Vokietijos valdžia kaip seniaus germanizavo Lietuvius, taip daro ir šiandien, ypačiai su pagelba mokyklų ir bažnyčios. Keliolika metų atgal valdžia kuningams slaptai uždraudė net tikybos raštus leisti Lietuvių kalba... O čia d-ras Stepulaitis tik lielinasi valdžiai, kuri migdo Lietuvius, spausdamas prie sienos persekiojamus Lenkus. Taip-gi "Rytų Pakraščių Draugija" savo paskaitose ramina Lietuvius, kad tik nesišiauštų prieš Vokietijos valdžią, o užmirštų, kad toji valdžia — tur-but dėl Lietuvių labo — yra išvyjusi mūsų žadintojus — Šliupą, Šerną ir k. Tokiose aplinkybėse gyvenant, žinoma, Vanagaitis ir jam lygus karštuoliai-tautininkai esti krislu akyje netik Prūsų vyriausybei, bet ir visiems, kurie tai vyriausybei pataikauja. Šitie pataikunai tikisi, kad jų veikimas bus pasekmingas ir — anot Pr. L. Savaitraščio — "valdžia, galutinai supratusi grynai kulturinį Lietuvių tautos

judėjimą ir pamačiusi, kaip sunkiai ji nusidėtų mokslui, toliau naikindama taip svarbią tajam mūsų senovės kalbą, suteiks Lietuviams platesnių teisių, ir Lietuviai galės be jokių varžymų vykinti savo tautos atgimimą“. Tad „Lietuvių ištikimybė galėtų virsti tikrai širdingu atsivadimu“ tiems, kurie per 700 metų nesiliovė Lietuvius niovę, naikinę, marinę... Mat, Lietuvių širdis atlaidi!

Rods tuli tikrina, kad nereikia Lietuviams žinoti savo praeitį, istoriją; mat, istorija mūsų tautos galėtų apšviesti ir slaptus spendimus ant Lietuvių gyvybės, ir sužadintų darban tuos, kurie šiadien sutingę ir su-rembėje, valdžios malonybių laukia...

Pastarais metais Mažojoje Lietuvoje įsteigta tapo keletas tautišku draugijų, kurios, net savo tarpe sątarti palaiko. Paprastai tos draugijos užsiima dainavimu, teatrų rengimu, paskaitomis iš istorijos, apie svarbų kalbos; kartais apkalba ir polytišką Lietuvių stoveinę, be nuodugnesnio pažvelgimo į Lietuvos reikalus.

Šiadien Prūsų Lietuvoje svarstomi daugiausiai trys dalykai: kaip išlaikius savo „šlovnaję“ kalbą, ar reikėtų turėti dienraštis, ir kaip pastačius Duonelaičiui paminklas? Dienraštis, be abejonės, daug prisidėti galėtų netik marinamąją kalbą atgaivinti, bet jeigu būtų tinkamose rankose, pajudintų ir šiaip opius tikybos, ekonomijos ir polytikos klausimus. Tad ažuot „ištikimybės“ ciesoriui, bene užgimtų noras susidėti su broliais už sienos (Lietuviais ir Latviais), ir bene prigytų idėja laisvos Lietuvos, lietuviškos respublikos su savo seimu Vilniuje ar Rygoje?

Kad ukininkai Maž. Lietuvoje pasiturinčiai gyvena, tai žinome. Bet ir gi žinome, koks didelis yra jų tautiškas įmigis. Tuo įmigiū tegalima išaiškinti ir ta aplinkybė, kad pastatymui paminklo tautos poėtui Duonelaičiui iki šiam laikui vos iki 300 markių tesurinkta. Bene ir čion reikės valdžios ar vokiečių malonybės, kad gelbėtų pagerbti žmogų, kurs savo gadynėje labai išžymus buvo Lietuvoje. Taip, taip; dar Lietuviai netik Amerikos, bet ir Europos neišaugo iš kudikystės vystyklų; o ar išaugo ir kuomet, kas tai šiadien atspėti galėtų?

*

„Mūsų parapijos ir parapijinės mokyklos yra pirmiausios ir svarbiausios mūsų doros ir lietuviybės, tai gi tuo pat ir mūsų kultūros tvirtovės...“ Šiadien didelėje daugumoje parapijų jau įvyko ramus sugyvenimas ir naudingas darbas...“ taip rašo „Draugas“.

Kad kuningai mūsų pasižymi dorybe, galime matyti iš jų gyvenimo. Kas nepamena gražių darbėlių kun. Juodišiaus, kurs net „daktaru“ vadinosi? Juk ne vienas kuningas, apvogęs parapiją, su pinigais prasišalino kitur. Pereik ir šiadien per bažnyčias, kiek rasi dorų kuningų?

Parapijos mokyklos kaip iš vidaus tamsios, troškios, nešvarios, taip ir savo mokyme atsilikusios bent 100 metų atgalios. Ar ten rasi naują pasaulėžvalgą skelbiant? Ne, tik seni burtai ir prietarai yra vaikams kalami galvosna per kokias-ten pusšutes apjakėles. Vaikai ne į gyvenimą ten rengiami, bet į tinklus zokoninkų ir kuningų; ne į laisvę vedami, bet retėžiais apkauštom. Kokia nauda lietuviųbei?!

Ramybė sugyvenimo tik ne parapijose randama. Visur kuningai stengiasi ponauti, o žmonės nesiduoda pavergti; visur kuningai nori žarstyti parapijos pinigais, žmonės protestuoja. Ir štai sugyvenimas: tąsynės po teismus, eikvojimas žmonių turto, pykestis ir kerštai. Kur ir kol nėra kuningo, ten žmonėms ger ir ramu.

Kad toki elgimaisi ir darbai nėra kultūros ženklų, mums bent aišku. Ir mes tokių dalykų pagirti negalime. Bažnyčia ir kuningai visados ir visur atsiduoda negyvėliu, dvėseliena; o iš negyvėlių sunku būtų kas nors kulturingo sulaukti. Tad negyvėliams vieta tarp negyvųjų, o kas gyvas, mokės apsieiti be įtekmės bažnyčios ir jos atgaleivių ir mulkinančių kuningų. Tik su šviesa tepareina ir dora ir laisvė ir kultura, o šviesą tesusiteikia — Mokslas.

*

Anot Official Catholic Directory šiadien Suv. Valstijose esą 16,067,985 katalikų (priskaitant tan sąmatan ir Rutėnus — unijotus), ir 18,568 kuningų, kurių vienu metu pasidauginę ant 623. Tarpe tų kuningų esą 4,864 kuningai religiškų vienuolynų.

Be to, ten skaitome, kad 339 bažnyčios tapo įsteigtos 1913 m., o iš viso bažnyčių Suv. Valstijose esą 14,651. Iš tų 9,740 turi savo kuningus, o 4,911 bažnyčių esti lankomos kaimyniškų kuningų.

Yra 82 seminariji; 7,062 seminaristu; 230 kolegijų dėl vaikinų; 680 akademijų dėl merginų, ir 5,403 parochialės mokyklos. Tose parochialėse mokyklose esą mokoma 1,429,859 vaikų; žinoma čia rupi netiek auklėjimas į gyvenimą, kiek religijos mokymas, kad vaikai persisunktų fanatizmu.

Be parochialių mokintinių, esti dar vaikinai kolegijose, akademijose ir universitatėse, merginos mokyklose ir akademijose, vaikinai ir merginos našlaičių asyliumuose. Sudedant visus kruvon, išpuls, kad 1,669,391 mokintinių esti mokomi katalikų bažnyčios globoje.

Be to, sako, kad 24,224,609 katalikų esą po protekcija Suv. Valstijų; čion esti sudėti skaičiai katalikų Alaskos, Kanalo Juostos, Guamo, salų Hawaii, Porto Riko, ir Philipynų, ir tie skaičiai pridėti prie gyventojų Suv. Valstijose.

Tai kokia armija dykaduonių, aklių garbintojų Jehovos?! Turtas katalikų bažnyčios išneša apie 5 milijardus dolerių, už kurių jokių mokesčių valstybė negauna...

DR. A. SLIUPIUTE-JANKAUCKIENE

Gydo visokias ligas moterų, vaikų ir vyrų.

Valandos: nuo 12-2 popiet: nuo 7-9 vakare.

265 Berry Street, BROOKLYN. N. Y.

(tarpe Grand St. ir So. 1-st St.)

TELEFONAS GREENPOINT 8

DR E. L. PEET**Specialistas**

Gydome Akių, Ausų, Nosies ir Gerklės ligas.

Išgaminuoja akis ir
PRITAIKO AKINIUS

Providence Square, North Scranton, Pa.

H. S. ALWORTH

Attorney and Counselor at Law

Veda visokias provas pasekmingai ir atlieka visokius teismiškus reikalus. Reikalaujami advokato kreipkitės:

OFISAS:

GYVENIMO NAMAI:

619 Connell Bld'g.

1649 N. Main Ave.

Bell Phone 234-R.

SCRANTON, PA.

Živatas ir Zaleckas

SANKROVA

VISOKIU PUIKIAUSIU GERIMU.

Čia gausi: Ruginės Bourbon degtinės, yvairių "Brandes" iš Californijos, francuziško vyno ir koniako, itališko, ispaniške, vokiško, vengriško vyno, neišskiriant ir rusiškos VO

Karčiamininkams parduodame visoj Amerikoje ir nusiunčiame greitai ir teisingai. Reikalaujami kokio nors gėrimo, kreipkitės žemiau padėtu antrašu:

Providence Square, Scranton, Penn'a.

PADĖKITE STATYTI**TAUTOS NAMUS VILNIUJE**

Lukas priima mūsų redakcija, arba galite siųsti tiesiog į Vilnių šiuo adresu:

LIETUVIŲ MOKSLO DRAUGIJA

(Litovskoje Naučnoje Obščestvo),

Lydos gatvė, 7, Vilnius.

Russia-Lithuania.

Tikras ir Sveikas Reikalas

NORTH SCRANTON BANKAS augo ir dabar teb'auga ir plėtojasi. Tas viskas priguli nuo uolumo ir atydumo vadovų Banke, kurie patys tyrinėjo ir mokėsi, kaip Bankas reikia vesti, ir kurie reikalauja, kad Banko reikalai būtų vedami visais laikais taip, kad būtų teisingi geri ir patikėtini.

Tokia Banko valdyba patikrina, kad negali prapulti nė 1 doleris tén padėtas.

NORTH SCRANTON BANK,
1902 N. Main Ave., SCRANTON, Pa.**The International
College of Midwifery.**

Moterims žinotina, kad Scrantone pradėsime naują kursą akušerijos mokymo Rugšėjo mėn. (September) 2 d. 1914.

Mokinties priimame moteris ir merginas, mokančias skaityti ir rašyti, turinčias nemažiaus kaip 20 metų.

Mokslo kursas traukiasi 4 mėnesius. Mokestis išneša už mokslą \$100.00. Užmokėti reikia iš viršaus.

Akušerė, pabaigusi mokslą, gauna diplomą.

Mokykla yra inkorporuota Pensylvanijos valstijoje, bet diplomai yra geri visose Suvienytų Valstybių valstijose.

Iš svetur atvažiauvusios mokinės randa pigų pragyvenimą.

Perdėtiniais akušerijos mokyklos yra ir pas juos galima atsišaukti:

DR. J. ŠLIUPAS, Pres., 1419 N. Main Ave.

DR. J. KULCZYCKI, Treas., 1125 Pittston Ave.

SCRANTON, PA.

LIETUVIŲ LAIKRAŠČIAI

LIETUVOJE.

“Aušra” — dvisavaitinis iliustruotas laikraštis, skiriamas darbo žmonėms. Kaina: metams 1 rubl. 50 kap., ½ m. — 80 kap. Užsien.: met 2 rubl., ½ m. — 1 rubl.

“Balsas” — mėnesinis visuomenės, politikos ir švietimo laikraštis. Kaina: metams 2 rubl. Užsien.: met. 3 rubl.

“Bendrija”, kooperacijos reikalams pašvėtas mėnesinis laikraštis. Kaina: metams 1 rubl. 50 kap. Užsien. met. 2 rb.

“Draugija” — literatūros, mokslo ir politikos mėnesinis laikraštis. Metams — 6 rubl. Užsien.: metams 7 rubl.

“Garnys” — mėnesinis pajuokos laik. Metams — 1 rubl.

“Lietuvaitė” — mėnesinis kataliku moterų laik. Met.—2 r.

“Lietuvių Tauta.” — Lietuvių Mokslo Draugijos metraštis. sąsiuvinys. 1907 m., 160 pusl. 1 rubl. 50 kap. II sąsiuv. 1908 m., 151—XXXI p. 2 rb. 50 kap. III sąsiuv. 1909 m. 38 p. 1 rubl. 50 kap. IV. sąsiuv. 1910 m. 132 p. 1 r. 50 k.

“Lietuvos Ukiniškas” — savaitinis pirmievių laikraštis su “Žemės”, “Jauno”, “Sveikatos” ir “Žibutės” priedais. Metams — 3 rubl. Užsien.: metams — 4 rubl.

“Lietuvos žinios” — inteligentų pirmievių laikraštis, su “Aušrinės” ir “Mokyklos” pried. Eina tris kartus i savaitę. Metams — 3 rubl. Užsien.: 6 rubl.

“Litwa” — lenkiškai rašomas dvisavaitinis lietuvių laikr. Metams — 3. rubl. Užsien.: 4 rubl.

MEDICINA IR GAMTA. Vilniuje, 4 rubliai metams.

“Bygos Garsas” — visuomenės, politikos ir literatūros laikr. Eina du kartus i sav. Metams — 4 rubl.

“Bygos Naujienos” — savaitinis laikraštis. Metams — 2 r. 50 kap. Užsien.: metams — 4 rubl.

“Šaltinis” — krikščionių-demokratų savaitinis iliustruotas laikraštis, su “Šaltinėlo” ir “Artojo” priedais. Metams — 3 rubl. Užsien.: 4 rubl.

“Teatras” — eina kartą i mėnesi knygutėmis, kuriose tilpsta paringtieji kaip originaliai taip ir verstiniai scenos reikalai. Kaina: metams 3 rubl.; užsien. 4 rubl.

“Vadovas” — mėnesinis laikr., skiriamas kunigams. Metams — 10 rubl. Užsien.: 12 rubl.

“Vienybė” — savaitinis laikraštis. Metams — 2 rubl.

“Viltis” — visuomenės, literatūros ir politikos laikraštis (tautininkų laikr.). Eina tris kartus i savaitę. Isteigtas 1907 m. Metams — 5 rubl. Užsien.: 7 rubl.

“Žemdirbys” — dvisavaitinis ūkio, prekybos ir pramonijos laikr. Metams — 1 rubl. 20 kap. Užsien.: 1 rubl. 60 kap.

AMERIKOJE.

“Darbininkų Vitis” — savaitinis, truputi socialistiškas laikraštis. Metams — 1 dol. 50 centu.

“Dilgėlės” — dvisavaitinis pajuokos laikr. Metams 1 dol.

“Draugas” — savait. kataliku laikr. Metams — 2 doleriai. 2 dol.

“Katalikas” — savait. tautiškai-katalikiškas laikr. Metams 2 dol.

“Keleivis” — sav. pirmievių laikr. Metams 1 dol. 50 centu.

“Kova” — Lietuvių Socialistų savaitinis laikr. Metams 2 dol.

“Laisve” — eina du syk i savaitę, pirmieviškas laikraštis. Kaina metams \$2.00, i užsieni \$3.00.

“Lietuva” — savaitinis tautiškas pirmieviškas laikraštis. Metams 2 doleriai.

“Lietuvių žinios” — mėn. laikr. Metams — 75 cen. Užsien.: 1 dol.

“Lietuvių žurnalas”, mėnesinis su paveikslais laikraštis. eina Chicago, Ill. Metams 1 dol. Užsien.— 1.25c.

“Laisvoji žmogija”, draugijiniu mokslu laikraštis, eina Chicago, Ill., i mėnesi syki ir tankiaus. Metams — 50c

“Saulė” — eina du kartus savaitę. Truputi katalikiškas laikraštis. Metams — 2 dol. 50c.

“Tėvynė” — sav. tautiškai-pirm. laikr. Metams — 1 dol.

“Vienybė Lietuvninku” — sav. pirmievių laikr. Metams— 2 dol.

“Žvaigždė” — sav. kataliku laikr. Metams — 2 dol.

“Tarka” — mėnesinis Satyros ir Juoku Laikraštis. Metams — \$1.00. Pusei m. — 60c.

“Pirmyn”. Baltimore, Md. 748 Lexington Ave.

“Špitolninkas”. Waterbury, Conn.

PRANCUZIJOJE.

“Les Annales des Nationalités” — Paryžiuje.

PRUSUOSE.

“Apžvalga” — eina iš Klaipėdos. Vienas iš tu laikr., kurie labiausia rupinas. liet. reik. Prusuose. Kaina 3 mėn. — 85 pf.

“Birutė” — savaitinis Prusu lietuviams gaivinti skiriamas laikraštis. Metams—Amerikoje \$1.50. Didžiojoje Lietuvoje 3 rub.

“Konservatyvų Draugystės Laiškas” — eina iš Prekulio 2 kartus per savaitę valdžios šelpiamas. Konservatyviškas. Metams — 2 mk 60 pf.

“Lietuviška Ceitunga” — eina iš Klaipėdos du kartus per savaitę Pakraip. priešingas lit. taut. judėjimui. Metams — 3 mk. 60 pf.

“Nauja Lietuviška Ceitunga”. Eina tris kartus per savaitę (vokiškoms raidėms). 3 mėn. —97 pf.—1 rb.—50 centu.

“Pakajaus Pasias” — savaitinis maldininku (“Mukriu”) laikr. eina iš Klaipėdos. Metams 2 mk.

“Pagalba” — mėnesinis tikybinis laikr. Eina iš Prekulio. Metams—1 mk.

“Šaltinis” — ejo iš Tilžės kas antras menuo. V. Storostos teozofijos laikraštis.

“Tilžės Keleivis” — eina tris kartus per savaitę. Priešingas liet. taut. judėjimui. Metams—4 mk. 24 pf.

“Jaunimas” — mėnesinis laikraštis skiriamas jaunesiems. Metams — 2 mk.

“LIETUVIŠKAI-VOKIŠKAS SAVAITRAŠTIS”, skiriamas šviesesniems Lietuviams, lietuviškoj ir vokiškoj kalboj. Metams \$1.50.

ANGLIJOJE.

“Rankpelnis” — sav. Anglijos liet. socij. laikr. Metams — 3 rb.

Kokie tik kam patinka iš paminėtų laikraščių galima užsirašyti “Laisvosios Minties” administracijoje po šiuo adresu:

Laisvamanių laikraščiai kitose kalbose.

THE TRUTH SEEKER. New York City.

SECULAR THOUGHT (mėnesinis). Toronto, Canada.

FREIDENKER. Milwaukee.

SVOJAN (mėnesinis) Chicago.

DENNICE NOVVEKU. Cleveland, O.

LAISVOJI MINTIS

1419 N. Main Ave,

SCRANTON, PA.